Regionalni dispariteti na tromeđi Hrvatske, Mađarske i Slovenije - primjer regija Međimurje, Zala i Pomurje

Hajdinjak, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:549939

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb

Ivana Hajdinjak

Regionalni dispariteti na tromeđi Hrvatske, Mađarske i Slovenije – primjer regija Međimurje, Zala i Pomurje

Diplomski rad

Zagreb

2018.

Ivana Hajdinjak

Regionalni dispariteti na tromeđi Hrvatske, Mađarske i Slovenije – primjer regija Međimurje, Zala i Pomurje

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku

Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

radi stjecanja akademskog zvanja

magistre geografije

Zagreb

2018.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: istraživački (Prostorno planiranje i regionalni razvoj)* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Aleksandra Lukića

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Diplomski rad

Regionalni dispariteti na tromeđi Hrvatske, Mađarske i Slovenije – primjer regija Međimurje, Zala i Pomurje

Ivana Hajdinjak

Izvadak: Razlike u razvijenosti regija Hrvatske s posebnim naglaskom na problematiku pograničnih područja poticaj su za detaljnije istraživanje hrvatskog pograničnog područja prema Republici Sloveniji i Republici Mađarskoj. U ovom je radu prikazana trenutačna gospodarska i demografska situacija te stupanj razvoja u regijama Međimurje, Zala i Pomurje na tromeđi Hrvatske, Mađarske i Slovenije. Uz pomoć analitičke metode uočen je utjecaj i važnost ovih regija u pripadajućim državama, ali i njihova povezanost sa susjednim državama te utjecaj na njihov razvoj. Također su istraživanjem ustanovljeni glavni razvojni problemi te mjere budućeg razvoja kojima je potrebno navedene nedostatke svesti na minimum.

57 stranica, 17 grafičkih priloga, 8 tablica, 45 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: regionalni razvoj, Međimurje, Zala, Pomurje, prekogranična suradnja

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić

doc. dr. sc. Vedran Prelogović

doc. dr. sc. Petra Radeljak Kaufmann

Tema prihvaćena: 8. 2. 2018.

Rad prihvaćen: 13. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Faculty of Science

Department of Geography

Master Thesis

Regional disparities on the Tripoint of Croatia, Hungary and Slovenia - an example of the regions of Međimurje, Zala and Pomurje

Ivana Hajdinjak

Abstract: Differences in the development of Croatian regions, with a particular emphasis on border area issues, are a stimulus for a more detailed study of the Croatian border region with the Republic of Slovenia and the Republic of Hungary. This thesis presents the current economic and demographic situation and the degree of development in the regions of Međimurje, Zala and Pomurje in the Croatia, Hungary and Slovenia respectively. The analytical method has shown the impact and the importance of these regions in the participating countries, as well as their connections with the neighboring countries and the impact on their development. Research has also identified major developmental problems and measures for future development that require these deficiencies to be minimized.

57 pages, 17 figures, 8 tables, 45 references; original in Croatian

Keywords: regional development, Međimurje county, Zala county, Pomurje region, cross-border cooperation

Supervisor: Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor

Reviewers: Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor

Vedran Prelogović, PhD, Assistant Professor

Petra Radeljak Kaufmann, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 08/02/2018

Thesis accepted: 13/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

1. Uvod ... 1
   1.1. Cilj istraživanja i hipoteze ... 1
   1.2. Pristup istraživanju ... 1
      1.2.1. Izvori i metodologija ... 2
   1.3. Prostorni obuhvat rada ... 2
   1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature ... 4
2. Regionalni razvoj ... 6
   2.1. Razvoj regionalnog planiranja ... 6
   2.2. Politika regionalnog razvoja ... 9
   2.3. Regionalni razvoj u Europskoj uniji ... 10
      2.3.1. Prekogranična regija ... 11
   2.4. NUTS klasifikacija i nodalno-funkcionalna regionalizacija istraživanog područja ... 13
3. Razvojna obilježja Međimurja, Zale i Pomurja ... 15
   3.1. Međimurje ... 15
      3.1.1. Prometna povezanost ... 17
      3.1.2. Demografski pokazatelji ... 17
      3.1.3. Ekonomski pokazatelji ... 19
   3.2. Zala ... 22
      3.2.1. Prometna povezanost ... 24
      3.2.2. Demografski pokazatelji ... 24
      3.2.3. Ekonomski pokazatelji ... 26
   3.3. Pomurje ... 28
      3.3.1. Prometna povezanost ... 30
      3.3.2. Demografski pokazatelji ... 30
      3.3.3. Ekonomski pokazatelji ... 32
   3.4. Osvrt na proučavane regije ... 34
4. Značaj proučavanih regija unutar nacionalnog teritorija ... 39
   4.1. Međimurje ... 39
   4.2. Zala ... 40
   4.3. Pomurje ... 40
5. Prekogranična suradnja proučavanih regija ... 41
6. Glavni razvojni problemi ... 47
   6.1. Mjere rješavanja problema ... 49

7. Rasprava 50
8. Zaključak 51
9. Literatura 52
10. Izvori 55
11. Popis slika i tablica VII

1. Uvod

Razlike u razvijenosti regija Hrvatske s posebnim naglaskom na problematiku pograničnih područja poticaj su za detaljnije istraživanje hrvatskog pograničnog područja prema Republici Mađarskoj i Republici Sloveniji. Za potrebe ovog rada odabrano je jedinstveno granično područje na tromeđi Hrvatske, Mađarske i Slovenije. Shodno tome, regije na kojima će se temeljiti istraživanje su Međimurje u Hrvatskoj, Zala u Mađarskoj i Pomurje u Sloveniji. U navedenim će regijama biti analiziran trenutačni stupanj razvijenosti kao i transformacija prostora kroz povijest kako bi se istražio njihov značaj u nacionalnoj ekonomiji te razina prekogranične suradnje.

1.1.Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj ovog rada je utvrditi sličnosti i razlike između regija na tromeđi spomenutih država te analizirati kakvu razvojnu ulogu imaju regije Međimurje, Zala i Pomurje unutar granica svojih država. To će se utvrditi uzimajući u obzir trenutačno stanje razvoja proučavanih regija, trendove razvoja i perspektive regija. Kako bi se istraživanje moglo provesti na početku je definirano nekoliko hipoteza koje će biti nit vodilja u procesu proučavanja i istraživanja.

1. Udaljenost od regije jezgre utječe na razvijenost regije.
2. Granično područje uvijek se promatra u kontekstu nerazvijenosti u odnosu na matičnu državu.
3. Osovine razvoja u blizini utječu na razvoj same regije.
4. Slični razvojni resursi (demografski i gospodarski) su različito valorizirani u tri proučavane regije.

1.2. Pristup istraživanju

Regija podrazumijeva prostornu jedinicu koja se svojim sadržajem, unutarnjom povezanošću i ulogom u širem kraju razlikuje od susjednih prostora (Roglić, 2006). Prema Rogiću (1963) je regija trodimenzionalno izdvojeni segment geosfere koja nastaje regionalizacijom, skupom znanstvenih i praktično primijenjenih metoda spoznaje različitih regionalnih struktura.

Pod pojmom pograničnih područja podrazumijeva se „posebna vrsta perifernih područja u kojima na gospodarski i društveni život izravno utječe blizina međunarodne granice“ (Nejašmić i Toskić, 2015, 1).

Regionalni razvoj definira se kao dugoročni proces unapređenja održivog gospodarskog i društvenog razvoja nekog područja koji je ostvariv kroz prepoznavanje, poticanje i upravljanje

razvojnim potencijalom tog područja (Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, NN 147/14). To je multidisciplinarno područje čiji se obuhvat djelovanja poklapa s velikim brojem sektorskih politika, a s ciljem postizanja ravnomjernog razvoja određene regije (URL 3).

1.2.1. Izvori i metodologija

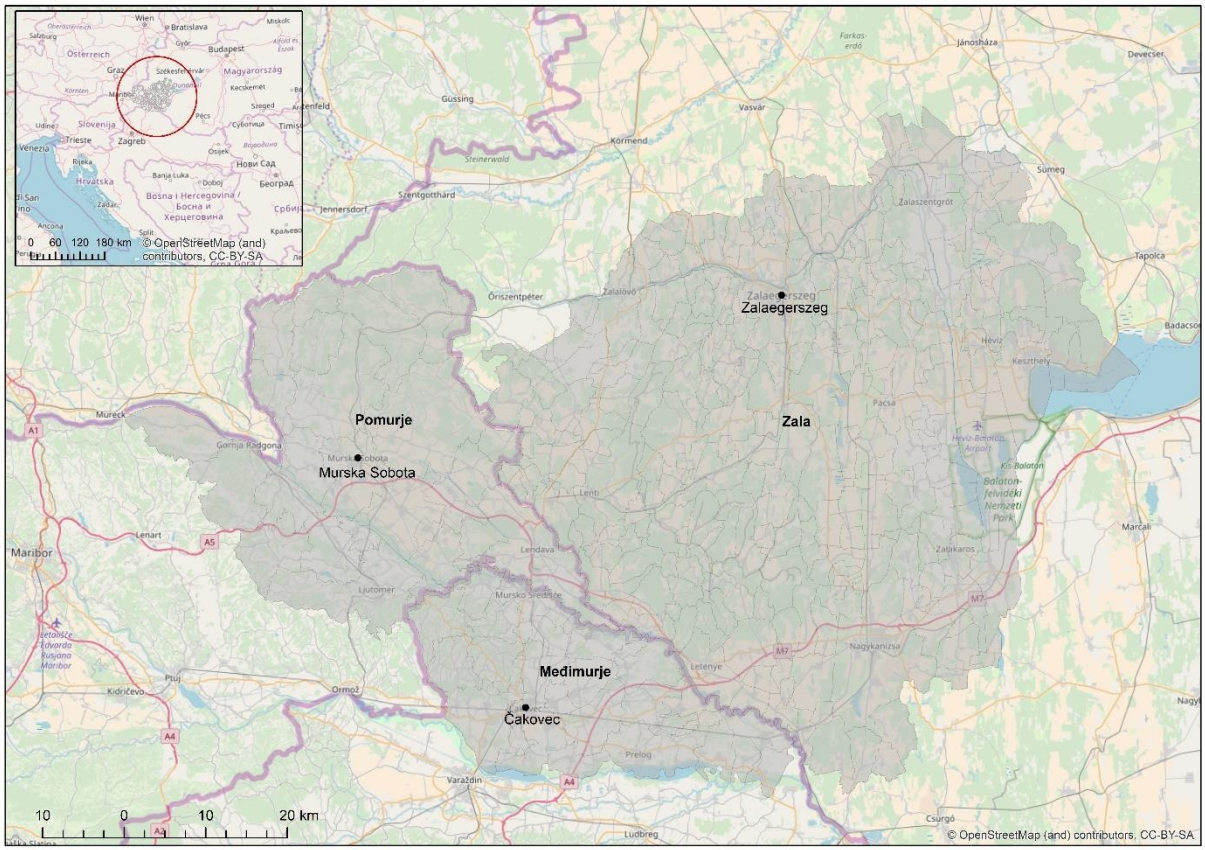
Istraživanje odabranog prostora provodit će se analizom rezultata prethodnih istraživanja i statističkih podataka koji uključuju službenu dokumentaciju, postojeću literaturu o dosadašnjim provedenim istraživanjima sa sličnom tematikom i službene statističke podatke koji su dobiveni na službenim mrežnim stranicama pripadajućih statističkih ureda, Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, Statističkog ureda Republike Slovenije i Mađarskog centralnog statističkog ureda. Službena dokumentacija uključuje Razvojnu strategiju Međimurske županije do 2020., Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020 i Koncepciju regionalnog razvoja Zalske županije[1]. Kao alat za obradu podataka i grafičke prikaze koristio se Microsoft Excel, a rezultati su kartografski vizualizirani primjenom GIS alata. Kod izrade kartografskih priloga kao slojevi su korišteni podaci s Open Street Map servera kao i slojevi iz Statističkog registra prostornih jedinica Republike Hrvatske.

1.3. Prostorni obuhvat rada

Problematika pograničnih područja jasno je izdvojena Strategijom prostornog razvoja Republike Hrvatske iz 2017. godine (NN 106/2017) prema kojoj je naglašena njihova razvojna osjetljivost i „ovisnost njihovog razvoja o propisanim mjerama osiguranja nepovredivosti državne granice, ali i okolnostima i uređenosti odnosa Republike Hrvatske sa susjednim državama u okviru međunarodno-pravnog uređenja državne granice i graničnih režima“. U ovom radu interes je usmjeren na pogranično područje Hrvatske, Mađarske i Slovenije točnije tri administrativne jedinice koje međusobno graniče. U Hrvatskoj je to regija Međimurje, u Mađarskoj regija Zala, a u Sloveniji regija Pomurje. Područje istraživanja definirano je upravno-administrativnim granicama u pripadajućim državama. S obzirom da je Hrvatska administrativno podijeljena na dvadeset županija i Grad Zagreb, regija Međimurje promatra se u granicama Međimurske županije. Mađarska je također podijeljena na županije, ukupno njih devetnaest uz dvadeset i četiri grada sa županijskim pravom pa se u ovom slučaju proučava Zalska županija. Za razliku od Hrvatske i Mađarske, Slovenija administrativno nije podijeljena na županije već su jedinice lokalne samouprave općine i gradske općine. No, za potrebe

[1] Zala Megye Területfejlesztesi koncepcioja

statistike država je podijeljena na dvanaest statističkih regija od kojih je jedna istraživana regija Pomurje.

Sl.1. Prostorni obuhvat istraživanja

Izvor: Izrada autora

Međimurska se županija zahvaljujući svom položaju na samom sjeveru Hrvatske smatra „vratima Hrvatske prema srednjoj i istočnoj Europi“ (URL 1). Granice su gotovo u potpunosti određene prirodnim tokovima rijeka Mure i Drave pa tako županija na sjeveroistoku i istoku graniči s Republikom Mađarskom, točnije Zalskom županijom, na sjeveru i sjeverozapadu s Republikom Slovenijom odnosno Pomurskom i Podravskom statističkom regijom (Sl.1.). Na jugu i jugozapadu Međimurska županija graniči s Varaždinskom, a na jugoistoku s Koprivničko-križevačkom županijom (Sl.1.). U Županiji na površini od 729 km^2 raspoređeno u tri grada i dvadeset dvije općine živi ukupno 113804 stanovnika prema popisu iz 2011. godine (URL 2).

Mađarska Zalska županija smještena je na zapadu države i zajedno s još dvije županije, Vas i Gyor-Moson-Sopron, čini regiju Zapadno Podunavlje. Županija sa svoje zapadne i jugozapadne strane graniči sa Slovenijom i Hrvatskom dok s ostalih strana graniči s drugim mađarskim

županijama (Sl.1.). Na sjeveru i sjeverozapadu graniči sa Željeznom županijom (Vas), na sjeveroistoku s Vesprimskom (Veszprem), a na istoku i jugoistoku sa Šomođskom županijom (Somogy) (Sl.1.). Površina ove županije iznosi 3784 km^2, a u njoj živi ukupno 269705 stanovnika. S obzirom na veću površinu i broj stanovnika od Međimurske županije, u Zalskoj županiji je stanovništvo raspoređeno u 9 gradova i 257 naselja.

Statistička regija Pomurje krajnji je sjeveroistočni dio Slovenije. Sa sjeverozapadne i zapadne strane regija graniči s Republikom Austrijom, s njezine jugozapadne i južne strane je Podravska statistička regija, na jugoistočnoj strani regija graniči s Hrvatskom, a na istočnoj s Mađarskom (Sl.1.). Slovenska je regija, kao i mađarska, također površinom veća od Međimurja no ipak na ukupnoj površini od 1337 km^2 živi 116434 stanovnika, približno isto kao i u Međimurju. Ova pak regija ima 5 gradskih općina i 22 negradske općine.

1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature

O odabranoj tematici odnosno usporedbi regionalnog razvoja između tri proučavane regije nema konkretnih istraživanja, ali su se mnogi autori bavili istraživanjem prekogranične suradnje između Hrvatske i Slovenije odnosno Hrvatske i Mađarske ili regionalnim razvojem i nejednakostima unutar pojedine države.

Rad čiji je sadržaj najbliže tematici ovog diplomskog rada je „Mura region EGTC, integracija graničnih regija oko Mure prije provedbe Shengena“ čiji su autori Bali, Hegedusne Baranyai, Gor i Fitos (2015). Njihov rad govori o reintegraciji i stvaranju granica na području bivše regije Zala čiji su dijelovi nekada bile i regije Pomurje i Međimurje. Navodi se i porast suradnje na trostrukoj granici zahvaljujući sredstvima Europske unije kao potpora prekograničnoj suradnji te povećanje iskorištenosti tih sredstava po ulasku Hrvatske u Europsku uniju, a također se predviđa i jačanje prekograničnih veza nakon što Hrvatska pristupi shengenskoj zoni. Autori zaključuju da se područje uz Muru mora razvijati integrirano, a odluke donositi zajednički između tri države kako bi se održivim razvojem i lokalnom ekonomijom osigurali pogodni uvjeti za budući razvoj.

U članku „Međuregionalne organizacije županije Zala u hrvatsko-slovensko-mađarskoj prekograničnoj suradnji“ autora Lorant Bali (2008) proučavaju se koridori te prometna povezanost kao osnova za međusobno povezivanje i suradnju između mađarske Zale, slovenskog Pomurja i hrvatskog Međimurja. Navode se povijesne međuregionalne veze između navedene tri regije koje su osnova za razvoj hrvatsko-mađarsko-slovenskog pograničnog područja.

Del Bianco (2006) u članku „Crossborder Co-Operation as a Tool for Trans-National Integration and Conflict Resolution: the Upper Adriatic Euroregional Experiences“ raspravlja o shvaćanju granica i pograničnih područja kao prostora razmjene znanja, iskustava i ljudi te kooperacije umjesto tradicionalnog shvaćanja granica kao barijere. Posljedica osnivanja međudržavnih institucija koje se susreću sa sličnim problemima te razvoja prekogranične suradnje je stvaranje koncepta Euroregije. Takva regija potiče decentralizaciju snage u ekonomskom i kulturnom smislu.

Radovi s konkretnim prostornim obuhvatom odnose se na hrvatsko-slovensku odnosno hrvatsko-mađarsku granicu, njihove karakteristike i zbivanja.

Crkvenčić (2001) u svom članku „Certain Socio-Geographic Characteristics of a Croatian-Slovenian Border Region (Along the Čabranka-Kupa Valley)“ piše o različitim prirodnim karakteristikama kroz regije na granici Hrvatske i Slovenije čija je posljedica njihov različit socijalni i ekonomski razvoj.

Vodeb (2006) se također fokusira na slovensko-hrvatsku granicu, a svrha njezina rada „Cross-Border Tourism Coopertion of Slovenia and Croatia“ je ispitivanje mogućnosti za prekograničnu suradnju na području turizma u pograničnom prostoru. Autorica istražuje interes za takvom vrstom suradnje, na kakvom je ono stupnju razvoja sada, koje su prednosti i nedostaci navedene suradnje ta kakve su mogućnosti i spremnost za budući razvoj.

O hrvatsko-mađarskoj suradnji raspravljaju Svržnjak i Kantar (2015), autorice članka „Prednosti i nedostaci razvoja ruralnog turizma prekograničnog područja“. U svom su se radu fokusirale na dvije hrvatske županije (Varaždinsku i Koprivničko-križevačku) i dvije mađarske županije (Zala i Somogy). Istraživanjem su uočene prednosti kao temelj za razvoj zajedničkih budućih turističkih proizvoda radi stvaranja prepoznatljivog imidža turističkih destinacija kontinentalnog turizma.

Uz prekograničnu suradnju brojnim je ekonomistima i geografima za istraživanje zanimljiva tema regionalnog razvoja i regionalnih nejednakosti koje se u ovom radu nastoje utvrditi i međusobno usporediti u proučavane tri regije.

Huggins, Izushi, Prokop i Thompson (2014) se u radu „Regional Competitiveness, Economic Growth and Stages of Development“ bave konkurentnošću regija koju mjere veličinom regionalnog poslovnog okruženja to jest sposobnošću određene regije da privuče kreativnu i

inovativnu populaciju te osigura visokokvalitetne sadržaje. Rad se bavi izvorima konkurentnosti te obuhvaća analizu uz pomoć svjetskog indeksa konkurentnosti regija[2].

U domaćoj literaturi Friganović i Živić (1994) pišu o regionalnim različitostima unutar teritorija Hrvatske u članku „Regionalne različitosti i problemi kretanja stanovništva Hrvatske 1948.-1991.“. Objašnjavaju kako se kretanje stanovništva i gustoća naseljenosti razlikuje u manjim prostornim jedinicama te u urbanim i ruralnim područjima.

Borić (2018) pak navodi da je problem regionalnih razlika u Europskoj uniji pitanje od prvorazredne gospodarske, političke i društvene važnosti. U svom članku „Regionalni razvojni dispariteti u Europskoj uniji“ ističe kako bi regionalne razlike s ekonomske točke gledišta mogle ograničiti budući rast, a u političkoj dimenziji dovesti do nestabilnosti te bi se upravo zato poticanje regionalnog razvoja moglo poistovjetiti s poticanjem gospodarskog razvoja.

Regionalnim razvojem, odnosno regionalnim ekonomskim razlikama, u Hrvatskoj bave se autori Koči-Pavlaković i Pejnović (2005) u članku „Polarization of Regional Economic Development in Croatia: Trends and Challenges in a New Geographic Reality“. U radu se analizira Koncepcija regionalnog gospodarskog razvoja Republike Hrvatske sa stajališta problema rješavanja neravnomjernog regionalnog razvoja.

Temom regionalne politike bave se autori Kordej-De Villa i Pejnović (2015) u članku „Planska područja Hrvatske u kontekstu regionalne politike“. Autori opisuju značaj regionalne politike te ispituju utemeljenost predloženih planskih područja iz perspektive provođenja regionalne politike.

2. Regionalni razvoj

2.1. Razvoj regionalnog planiranja

Već s početnim oblikom združivanja ljudi i pojavom ljudskih zajednica javlja se potreba za planiranjem i uređenjem prostora, a s porastom populacije koja intenzivnije iskorištava prostor jačale su i potrebe za planiranjem (Vresk, 1990). Međutim, potrebno je razlikovati planiranje pojedinaca na temelju vlastitog stava i ideja od institucionaliziranog, organiziranog planiranja na zakonodavnim osnovama. Ovaj se drugi oblik planiranja prostora počeo razvijati znatno kasnije, između dva svjetska rata, a kod većine zemalja tek nakon Drugog svjetskog rata. S obzirom da je razvoj regionalnog planiranja usko povezan s društveno-ekonomskim razvojem neke zemlje, zbog čega on i započinje, razvijenije zemlje su bile začetnice regionalnog

[2] WCIR = World Competitiveness Indeks of Regions

planiranja. Pritom se prvenstveno misli na Veliku Britaniju, Sjedinjene Američke Države i SSSR. U ostalim se zemljama zapadne Europe javlja pedesetih godina 20. stoljeća dok se kod zemalja u razvoju uvodi tek sedamdesetih godina 20. stoljeća. Dakako, različite okolnosti pojave regionalnog planiranja uzrokovale su i razlike u samom planiranju. Dok su u nekim zemljama, posebno razvijenim državama zapadne Europe, poticaji za rješavanje socijalnih, gospodarskih i drugih problema dolazili „odozdo" odnosno iz lokalnih i regionalnih sredina, u slabije razvijenim zemljama svi su planovi započinjali „odozgo" na nacionalnoj razini (Vresk, 1990).

„U Jugoslaviji urbanističko odnosno lokalno planiranje ima dugu tradiciju, a regionalno se planiranje razvija tek u poslijeratnom razdoblju" (Vresk, 1990, 66). Prvi regionalni prostorni plan na području današnje Republike Hrvatske odnosio se na kotar Krapine i kao prvi takav u državi bio je model za izradu drugih prostornih planova (Žuljić, 1983 prema Vresk, 1990).

U suvremeno doba krovna institucija za provođenje politike regionalnog razvoja u Hrvatskoj je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, a temeljni strateški dokument koji daje smjernice za smanjenje regionalnih razlika te daljnji razvoj politike regionalnog razvoja je Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. Osim nacionalne strategije, na regionalnim i lokalnim razinama vrijede još županijske razvojne strategije i strategije razvoja urbanog područja. Zakonodavni okvir uključuje Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske iz 2014. godine zajedno sa svojim podzakonskim aktima (URL 3).

U Međimurskoj županiji glavnu ulogu u upravljanju razvojem na županijskoj razini imaju Župan i Skupština Međimurske županije uz koje su nositelji razvoja upravni odjeli županije, gradova i općina. Odgovorno tijelo za praćenje i provođenje aktivnosti regionalnog razvoja na razini županija je regionalni koordinator. U slučaju Međimurske županije to je REDEA – Regionalna razvoja agencija Međimurje koja vodeći se nacionalnim dokumentima izrađuje Razvojnu strategiju Međimurske županije do 2020. godine. Uz to, i Čakovec ima svoju regionalnu razvojnu agenciju Čakra – Razvojna agencija Grada Čakovca.

U Sloveniji, kao i u Hrvatskoj, regionalno planiranje počinje dobivati na važnosti početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća s ciljem uravnoteženog policentričnog razvoja. Godine 1973. nastao je prvi regionalno-prostorni plan Brda pri Kranju na temelju kojeg je kasnije izrađen regionalno-prostorni plan Slovenije. Od 1971. godine, kada se država odlučila na koncept policentričnog razvoja, pa do 1990-ih regionalni dispariteti samo su se još više produbili. Stoga su regionalne nejednakosti potakle slovensku vlast na donošenje Zakona o promicanju

koherentnog regionalnog razvoja[3] (Ravbar, 2000). Za njegovo provođenje nadležna je Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj i europsku kohezijsku politiku[4] i Ministarstvo za gospodarski razvoj i tehnologiju[5]. Unutar spomenutog Ministarstva djeluje i Slovenski regionalno-razvojni fond[6], javni fond Republike Slovenije za regionalni razvoj i razvoj ruralnih područja. Slovensko je Ministarstvo za gospodarski razvoj i tehnologiju autor Strategije gospodarskog razvoja Republike Slovenije unutar koje dio zauzima Strategija regionalnog razvoja Republike Slovenije.

Na razini razvojnih regija politiku regionalnog razvoja provode regionalne razvojne agencije. U slučaju Pomurske regije institucija nositelj je Razvojni centar Murska Sobota, a istom se problematikom bave još Razvojna agencija Sinergija, Prleška razvojna agencija, PORA – Razvojna agencija Gornja Radgona te Zavod za turizam i razvoj Lendava (URL 4). Dokument prema kojem se vode navedene institucije u regiji Pomurje je Regionalni razvojni program Pomurske regije za razdoblje 2014-2020 (URL 5).

Iako je u Mađarskoj glavni dokument za regionalni razvoj, Zakon o regionalnom razvoju, donesen tek 1996. godine, institucionalizacija regionalnog razvoja u Mađarskoj započela je nekoliko godina prije izdavanja Zakona (Galosi-Kovacs, Haffner, 2017). Prvi regionalni plan na prostoru Mađarske iz 1957. godine odnosio se na regiju Balaton, a bio je namijenjen koordiniranom i dugoročnom razvoju cijele regije.

Glavne institucije koje su primarno zadužene za regionalni i lokalni razvoj te planiranje u Mađarskoj su Ured za nacionalno planiranje, Mađarski nacionalni ured za prostor i regionalni razvoj te Nacionalni ured za stambena pitanja i graditeljstvo.

Na regionalnoj i županijskoj razini za regionalno planiranje zadužena je Regionalna razvojna agencija regije Zapadno Podunavlje dok u sustavu Županijske vlade Zalske županije djeluje Regionalna razvojna agencija Zalske županije. Pritom Županijska vlada Zale ima značajnu ulogu u koordinaciji i implementaciji projekata čiji je nositelj županijska razvojna agencija (URL 14). Spomenuta je regionalna razvojna agencija autor Programa teritorijalnog razvitka Zale, Plana organizacije područja te Koncepcije regionalnog razvoja Zalske županije.

[3] Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja
[4] Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko
[5] Ministarstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
[6] Slovenski regionalno razvojni sklad

2.2.Politika regionalnog razvoja

Regionalna politika definira se kao „skup instrumenata koji potiču regionalni pristup u razvoju nacionalnog gospodarstva, a predmet regionalne politike je regija“ (Kordej-De Villa i Pejnović, 2015, 48). Upotreba instrumenta planske politike regionalnog razvoja bilježi se od pedesetih godina 20. stoljeća u većini europskih zemalja dok vrednovanje njihovog uspjeha kvalitativnim i kvantitativnim varijablama slijedi dvadesetak godina kasnije. Početkom provođenja politike regionalnog razvoja u Europskoj uniji smatra se osnivanje Europskog fonda za regionalni razvoj 1975. godine čiji je cilj u potpunosti smanjiti ekonomske i socijalne razlike među regijama (Dujmović i dr., 2013). U politici regionalnog razvoja i smanjenju regionalnih nejednakosti ima razlika među zemljama, ali sve one u konačnici imaju isti cilj.

Ciljevi regionalne politike mijenjaju se tijekom vremena, a prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske cilj politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske je „pridonijeti društveno-gospodarskom razvoju Republike Hrvatske, u skladu s načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala“ (Zakon o regionalnom razvoju RH, NN 147/14).

Regionalna politika Slovenije je temeljni alat za dugoročno i koordinirano usmjeravanje razvoja te znači postizanje suglasnosti o temeljnim problemima i ciljevima usmjeravanja regionalnog razvoja na državnoj, pokrajinskoj i lokalnoj razini. Regionalna politika zajedno s prostornom politikom stvara okvir djelovanja u postizanju učinkovitosti tržišnog gospodarstva, socijalne pravednosti i ekološke prihvatljivosti na temelju čega se pokušavaju stvoriti uvjeti te omogućiti i promicati ekonomski i društveni razvoj diljem čitavog teritorija. Slovenija je kroz godine promijenila nekoliko politika regionalnog razvoja, od policentričnog razvoja i planskog gospodarstva, preko demografske obnove do nacionalne razvojne politike (Ravbar, 2000).

U Mađarskoj se institucionalizacija i provedba regionalne politike javlja šezdesetih godina 20. stoljeća, a dokumentacija vezana uz regionalni razvoj nastaje u sljedećem desetljeću. Najvažniji dokument bila je Rezolucija političkog odbora mađarske socijalističke radničke stranke koja postaje temelj Prve regionalne politike u Mađarskoj. Sve veće međuregionalne razlike na državnoj razini te intenzivni proces urbanizacije potaknuo je donošenje politike industrijske decentralizacije. Iako je planirani urbani i regionalni razvoj u Mađarskoj imao brojna pozitivna rješenja, neki problemi i dalje su ostali neriješeni. Jedan od njih bila je urbano-ruralna dihotomija i socijalne posljedice tog procesa. Unatoč značajnim postignućima u regionalnom razvoju, osamdesetih godina 20. stoljeća mađarska vlast donosi odluku o provedbi Druge

regionalne politike kojom bi se razvoj naselja i regionalni razvoj općenito trebao unaprijediti i modernizirati (Lacko, Regional policy and planning in Hungary).

2.3.Regionalni razvoj u Europskoj uniji

Kada se promatra Europska unija i njezinih 28 članica zaključak je da se radi o gospodarski visoko razvijenom prostoru. Stanovništvo zemalja članica Europske unije karakterizira visoki životni standard s prosječnim BDP-om od 25000 eura po stanovniku. Međutim, i unutar takvog razvijenog prostora očita je polarizacija razvijenosti i stvaranje razlika između država i unutar pojedinih država. Stoga se i Europska unija „kroz politiku regionalnog razvoja nastoji boriti s regionalnim razlikama unutar svog prostora“ (Borić, 2018, 92). Regionalna politika Europske unije strateška je investicijska politika usmjerena na sve regije i gradove EU s ciljem poticanja njihova gospodarskog rasta te je odraz solidarnosti između država članica EU jer je usmjerena na slabije razvijene regije. Regionalna politika također se naziva kohezijskom politikom s obzirom da joj je opći cilj jačati ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju u regijama Europske unije (Europska komisija, Politike Europske unije: regionalna politika). Europski strukturni i investicijski fondovi imaju snažnu ulogu u regionalnom razvoju, a usklađivanje korištenja sredstava EU s vlastitom nacionalnom regionalnom politikom izazov je s kojim se suočavaju zemlje članice. Pod objedinjenim pojmom Europski strukturni i investicijski fondovi misli se na nekoliko fondova: Europski fond za regionalni razvoj, Kohezijski fond, Europski socijalni fond, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (URL 6). Financiranje regionalne politike EU usmjereno je na četiri prioriteta: istraživanje i inovacije, informacijske i komunikacijske tehnologije, povećanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća i razvoj gospodarstva s niskim emisijama ugljika (URL 7).

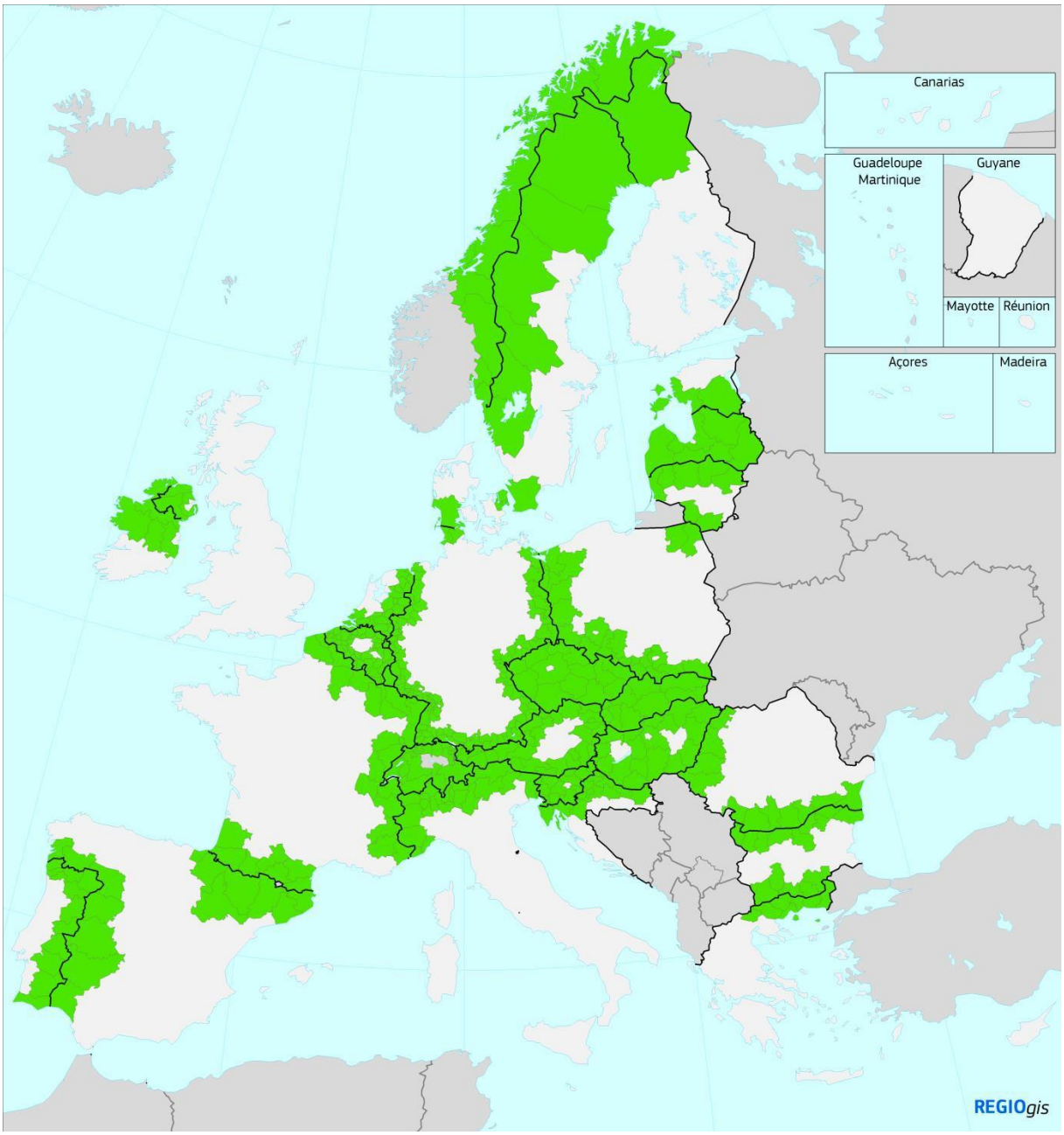
Europski fond za regionalni razvoj financira ulaganja u cilju poticanja konkurentnosti i otvaranja novih radnih mjesta. Posebna pozornost pridaje se osobitostima teritorija te se promiče i financira prekogranična, transnacionalna i međuregionalna suradnja (Europska komisija, Politike Europske unije: regionalna politika).

Europski socijalni fond ima za cilj pomoći u potrazi za zaposlenjem osiguravanjem pristupa potrebnom osposobljavanju ili prekvalifikaciji. Sredstvima iz ovog fonda također se ulaže u projekte kojima se bori protiv svih oblika diskriminacije i marginalizacije (Europska komisija, Politike Europske unije: regionalna politika).

Iz Kohezijskog fonda financiraju se ulaganja u prometnu mrežu i okoliš, promiče se zeleni gospodarski rast te poboljšava regionalna povezanost i pristupačnost (Europska komisija, Politike Europske unije: regionalna politika).

2.3.1. Prekogranična regija

Europska unija ima 40 regija s unutarnjim kopnenim granicama što čini 40% teritorija EU. Upravo te pogranične regije postižu slabije gospodarske rezultate od ostalih regija, a pristup javnim uslugama je otežan. S ciljem rješavanja teškoća i problema u pograničnim regijama Europska komisija je donijela dokument pod nazivom „Poticanje rasta i kohezije u pograničnim regijama EU“ (Europska komisija, Poticanje rasta i kohezije u graničnim regijama EU, 2017). Također, Europska teritorijalna suradnja kroz Interreg programe doprinosi i potiče prekograničnu suradnju. Glavna postignuća Interreg programa su veće povjerenje i bolja povezanost i suradnja stanovnika s obje strane granice, očuvan okoliš, zdravstvene koristi i gospodarski rast. Ti su programi omogućili da više od dva milijuna stanovnika svakodnevno prelazi granicu i to uglavnom zbog zaposlenja (Europska komisija, Poticanje rasta i kohezije u graničnim regijama EU, 2017).

Sl.2. Kopnene pogranične regije Europske unije

Izvor: Europska komisija, Poticanje rasta i kohezije u graničnim regijama EU, 2017, http://ec.europa.eu/regional_policy/hr/information/publications/communications/2017/boosting-growth-and-cohesion-in-eu-border-regions

Na prostoru Europske unije postoji 12 transnacionalnih regija za međunarodnu suradnju definiranih u prekograničnim programima za razdoblje 2014-2020. Dio ovog kopnenog pograničnog prostora su sve tri proučavane regije zbog čega je potrebno istaknuti važnost projekata EU iz Interreg programa koji pridonose međusobnoj povezanosti i zajedničkom razvoju istraživane tromeđe. Projekti prekogranične suradnje provode se u sklopu

mediteranske, jadransko-jonske i dunavske transnacionalne regije odnosno programima Interreg V-A Hrvatska-Slovenija, Interreg V-A Hrvatska-Mađarska i Interreg V-A Slovenija-Mađarska.

Doprinos prekograničnoj suradnji te jačanju veza i kontakata između susjednih regija daje osnivanje euroregija. Euroregije su asocijacije upravnih jedinica subnacionalne razine koje su važan element u ostvarenju regionalnog razvoja putem prekogranične suradnje (Marušić, 2008). One ujedinjuju dijelove različitih država gospodarsko-kulturnim pothvatima, a granice prestaju biti barijera već postaju poveznica između dvije države (Del Bianco, 2006). Prema Marušić (2008) u Europskoj uniji i njenim graničnim regijama je prije desetak godina bilo aktivno oko 200 takvih euroregija. Budući da je prekogranična suradnja između regija jedan od instrumenata kohezijske politike Europske unije, potiče se osnivanje euroregija čiji su članovi uglavnom jedinice područne ili lokalne samouprave (Marušić, 2008).

Prijateljsko političko ozračje između Hrvatske, Slovenije i Mađarske nakon Domovinskog rata omogućilo je učvršćivanje veza između regija uz Muru i Dravu. Na temelju toga prvotno je realizirana suradnja na razini gradova i osnovana Euroregija Drava-Mura. Ipak, u suradnji su sudjelovala samo dva grada, Nagykanizsa i Lendava, a predviđeni projekti nisu bili realizirani (Bali, 2008). Nakon prvog neuspjeha osnovana je Euroregija Mura-Drava, a suradnja je ovog puta organizirana na razini županija i to između Međimurske i Zalske županije. Međutim, u nastajanju je još jedna Euroregija Murania, a u sklopu koje trenutno surađuju gradovi Letenye, Lenti i Lendava. Prioritet navedene suradnje je razvoj turizma i stvaranje turističkog pojasa uz granično područje (Bali, 2008).

2.4. NUTS klasifikacija i nodalno-funkcionalna regionalizacija istraživanog područja

Kako bi se regionalni planovi i strategije razvoja za određeno područje uopće mogli izrađivati, potrebno je provesti postupak regionalizacije, odnosno „diferencijacije prostora na manje dijelove specifičnih obilježja“ (Vresk, 1990, 67). Postupak regionalizacije smatra se polazištem u regionalnom planiranju. „Regionalizacija nekog prostora može se provoditi s različitih polazišta i prema različitim metodama ovisno o namjeni, potrebi i ciljevima prostornog diferenciranja“ (Magaš, 2013, 102). Pritom se ističu dva načela geografske regionalizacije, načelo uvjetne homogenosti te funkcionalno i gravitacijsko načelo (Magaš, 2013). Za potrebe istraživanja izdvaja se nomenklatura Europske unije za potrebe statistike Eurostat-a kojom nastaju NUTS regije te druga spomenuta regionalizacija čiji su produkt nodalno-funkcionalne regije.

„NUTS regije su prostorne jedinice za prikupljanje, obradu, analizu i publiciranje prostornih podataka na razini Europske unije“ (Kordej-De Villa i Pejnović, 2015, 52). Prema navedenoj višerazinskoj klasifikaciji cijela se Hrvatska promatra kao NUTS1 regija dok je država podijeljena na dvije NUTS2 regije, Kontinentalnu i Jadransku Hrvatsku. Sljedeću, NUTS3 razinu čine županije, a općine se ubrajaju u LAU2 razinu.

Nodalne regije se izdvajaju po principu gravitacijskog područja odnosno funkcionalne povezanosti. Tu regiju čini centralno naselje zajedno s okolnim, manjim naseljima koja mu gravitiraju i ovise o njemu. „Izdvajanje nodalnih regija i njihova analiza omogućuje spoznaju o funkcionalnoj organizaciji prostora, smjerovima i intenzitetu prostorne cirkulacije te značenju pojedinih centara u funkcionalnoj organizaciji“ zbog čega je ova regionalizacija važna u prostornom planiranju (Vresk, 1990, 71).

Prva se proučavana Međimurska županija nalazi u planskom području Sjeverozapadne Hrvatske zajedno s Varaždinskom, Koprivničko-križevačkom i Krapinsko-zagorskom županijom, a na razini NUTS2 regije pripada Kontinentalnoj Hrvatskoj. Vezano uz nodalno-funkcionalnu regionalizaciju Hrvatske, Međimurje u gravitacijskom smislu pripada Varaždinskoj regiji zajedno s Varaždinskom i Koprivničko-križevačkom županijom gdje se na Varaždin, kao dio konurbacijske urbane mreže, veže subregionalno i županijsko središte Čakovec (Magaš, 2013). Ujedno je taj prostor najsjeverniji dio ključne zagrebačke makroregije.

Slovenija također kao cijela država pripada NUTS1 razini, a gledajući NUTS2 razinu podijeljena je na Istočnu i Zapadnu Sloveniju. Na NUTS 3 razini država je podijeljena na 12 statističkih regija od kojih je jedna proučavana Pomurska regija. Promatrajući lokalno-administrativne jedinice u kategoriju LAU1 ubrajaju se administrativne jedinice kojih u Sloveniji ima 58 dok kategoriju LAU2 čine općine kojih ima 211 (Verbič Koprivšek i Lorber, 2017). Istraživana Pomurska regija pripada regiji Istočna Slovenija zajedno s još 7 slovenskih statističkih regija. Središte regionalnog značaja i najveći grad je Maribor, drugi po veličini grad u Sloveniji prema broju stanovnika.

Mađarska je zbog svoje značajno veće površine i većeg broja stanovnika podijeljena na tri regije u prvoj NUTS1 razini. Na sljedećoj, NUTS2 razini Mađarska se dijeli na osam regija, a NUTS3 razinu čine županije kao i u Hrvatskoj. Zalska županija ubraja se u Nyugat-Dunántúl NUTS2 regiju te Dunantul NUTS1 regiju (URL 16). U nodalno-funkcionalnom smislu pripada regiji

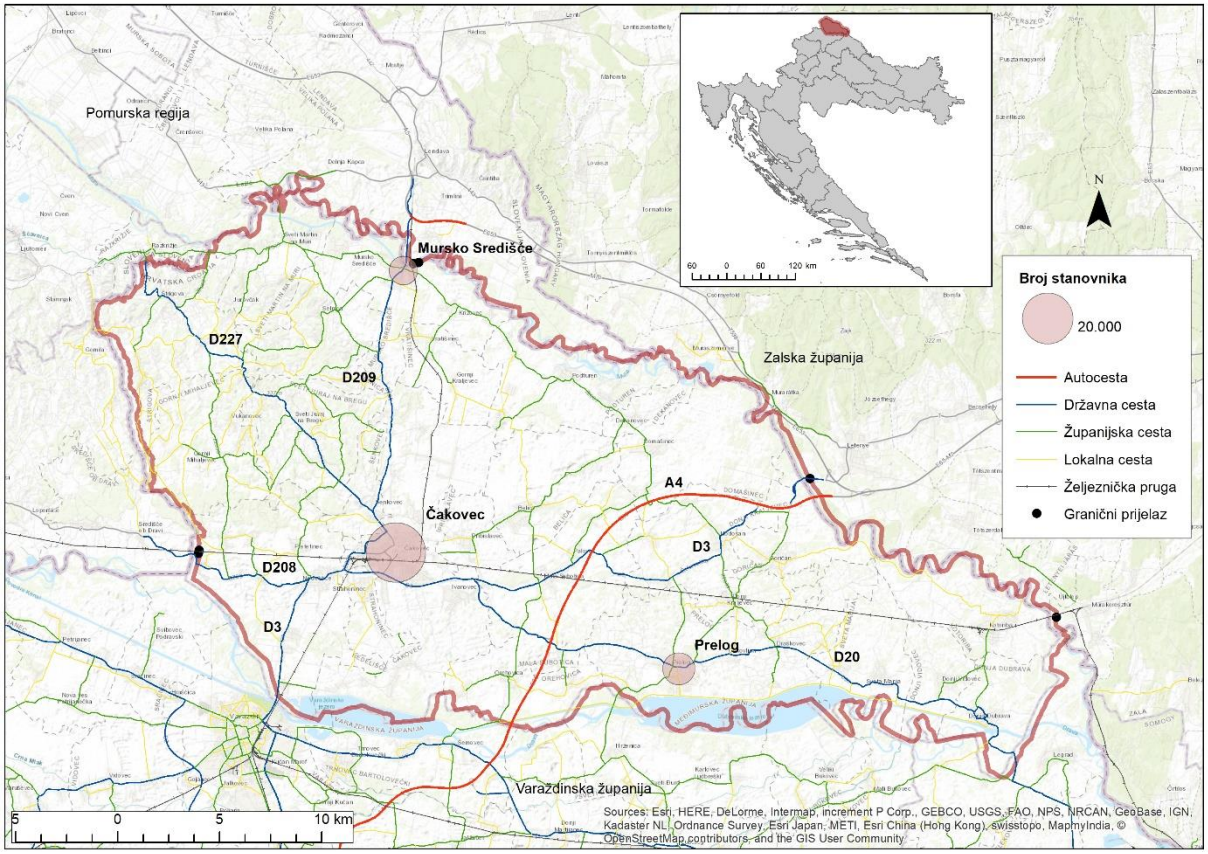
Zapadno Podunavlje sa županijama Vas i Gyor-Moson-Sopron. Najveći grad i upravno središte navedene regije je Gyor kojemu gravitira cijela Zalska županija.

3. Razvojna obilježja Međimurja, Zale i Pomurja

Kako bi se utvrdila trenutačna situacija te ustanovili glavni razvojni problemi u proučavanim regijama korišteno je nekoliko strateških dokumenata. To je Razvojna strategija Međimurske županije do 2020., Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020 i Koncepcija regionalnog razvoja Zalske županije. Navedeni strateški razvojni dokumenti utvrđuju ciljeve razvoja proučavanih država, regija i općina te su na temelju njih oblikovane potrebne mjere za njihovo ostvarenje.

3.1. Međimurje

Najsjevernija i prostorno najmanja hrvatska županija smještena između Mure i Drave prirodno je podijeljena na dvije cjeline, Gornje i Donje Međimurje. Gornji dio, kao što i sam naziv govori, pruža se na završetku obronaka slovenskih Alpa gdje se na Slovenske gorice nadovezuju Međimurske gorice. Nadmorska visina smanjuje se s najviših 345 metara do svega nekoliko metara nadmorske visine prema Donjem Međimurju gdje se nadovezuje na početak Panonske nizine (URL 1). Administrativno, gospodarsko, kulturno i prometno središte županije je grad Čakovec, hrvatski subregionalni centar i važan centar rada za stanovnike Međimurske županije. Preostala dva grada u županiji su Prelog i Mursko Središće, dok ostatak stanovništva živi u dvadeset i dvije općine.

Sl.3. Geografski položaj i prometna mreža Međimurske županije

Izvor: Izrada autora prema Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis 2011., Državni zavod za statistiku.

Gospodarska valorizacija prostora odvijala se kroz povijest u skladu s prirodnom osnovom pa su i glavne gospodarske grane podijeljene u dvije skupine. Na obroncima brežuljaka razvili su se vinogradi i voćnjaci, a na istoku u nizinskom dijelu prevladavaju oranice i plodna tla pogodna za ratarstvo (Marković, 2003). Nažalost, danas su poljoprivredne parcele vrlo usitnjene zbog čega su ekonomski neiskoristive što je razlog napuštanja bavljenja poljoprivredom i potragom za drugim gospodarskim granama. Najvredniji prirodni zaštićeni prostor u Međimurju je Regionalni park Mura-Drava koji se osim kroz Međimursku županiju proteže kroz još četiri hrvatske županije.

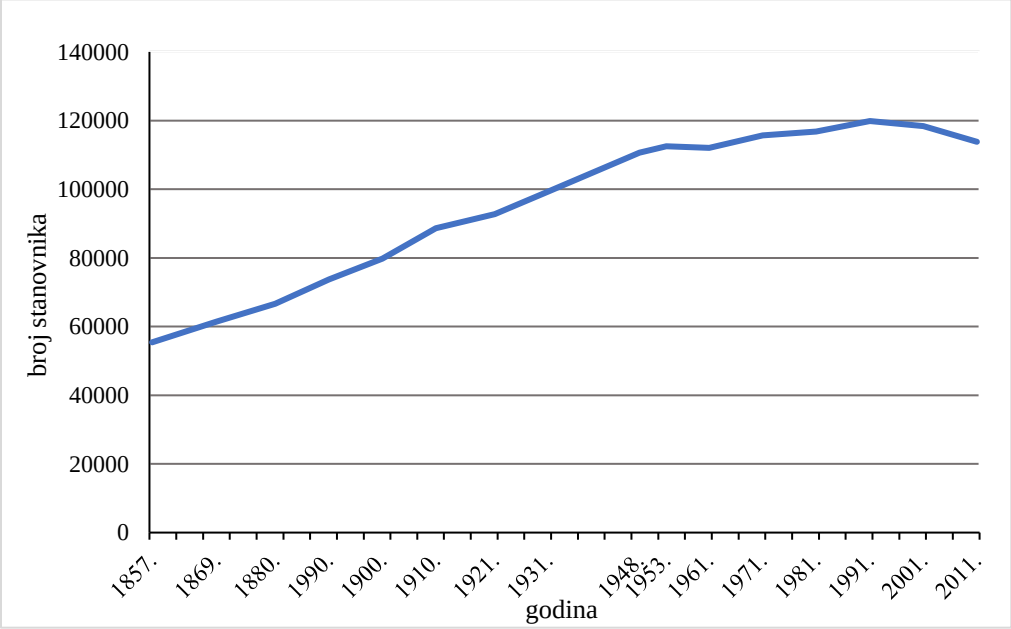
Kroz povijest je Međimurje u nekoliko navrata bilo pod vlašću Mađara zbog čega je došlo do snažne mađarizacije. Velik broj stanovnika govorio je mađarskim jezikom i usvojio mađarski identitet, a hrvatski osjećaji međimurskog stanovništva porasli su tek početkom 20. stoljeća (Marković, 2003). U prošlosti prostor Međimurja unatoč snažnoj emigraciji zbog ubrzanog rasta agrarnog stanovništva nije doživio demografsko pražnjenje već je stanovništvo poraslo, ponajviše zahvaljujući prirodnom prirastu (Heršak i Šimunko, 1990).

3.1.1. Prometna povezanost

Međimurje se kao „vrata Hrvatske prema srednjoj i istočnoj Europi“ nalazi na važnom prometnom položaju te je i cestovnim i željezničkim putem povezano na hrvatski i europski prometni sustav (URL 1). S obzirom na pogranični položaj Županije najvažnija prometnica je autocesta A4 (Zagreb-Goričan) koja spaja hrvatsku metropolu sa središnjom Europom i Jadranom. Također su važne državne ceste koje vode prema graničnim prijelazima D208, D209 i D227 prema Sloveniji te D3 i D20 prema Mađarskoj (Sl.3.). Željeznicom je Županija također povezana sa središtem Hrvatske kao i susjednom Slovenijom i Mađarskom (Sl.3.). Od međunarodnog značenja je željeznički pravac od Središča ob Dravi u Sloveniji preko Čakovca i Kotoribe do Murakeresztura u Mađarskoj. Za regionalni promet najvažniji je željeznički pravac od Čakovca preko Varaždina i Zaprešića do Zagreba, a od lokalnog je značaja pravac od Čakovca preko Murskog Središća do slovenske Lendave (Institut za turizam, Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020).

3.1.2. Demografski pokazatelji

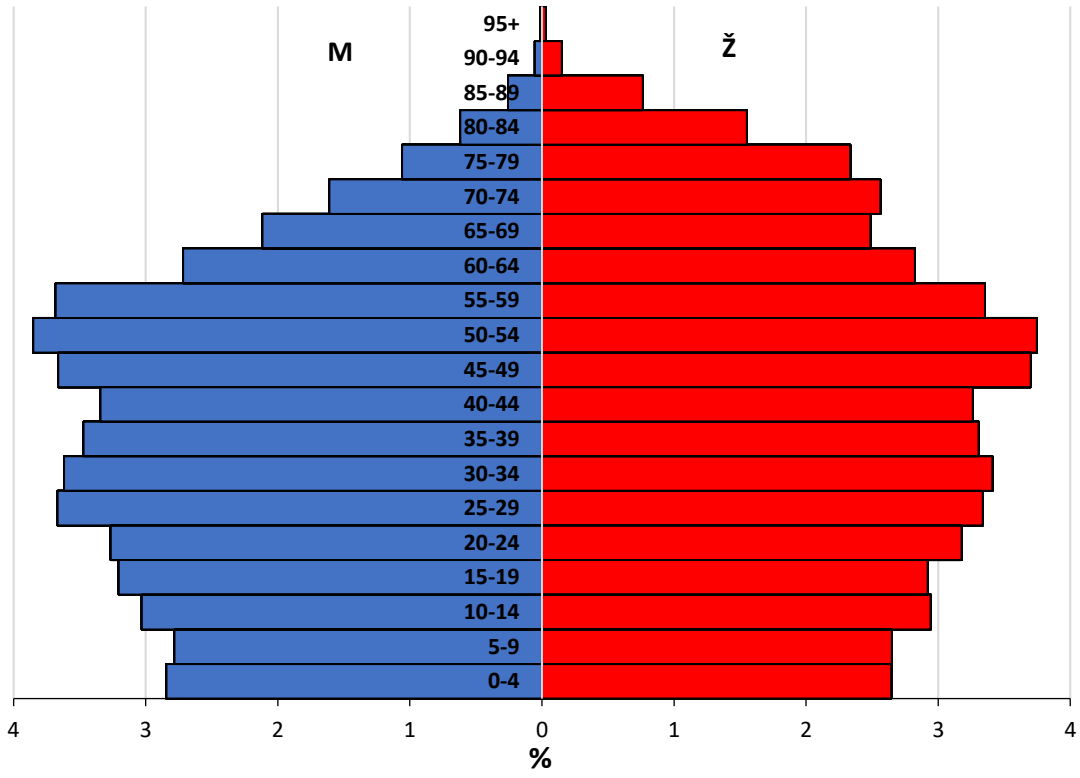
Uspoređujući broj stanovnika s posljednjeg popisa 2011. i popisa prije toga, 2001. godine, uočljiv je znatan pad broja stanovnika. Taj se negativni trend bilježi od 1991. kada je Županija imala maksimalan broj stanovnika u svojoj povijesti (Sl.4.).

Sl.4. Kretanje broja stanovnika Međimurske županije 1857.-2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., Državni zavod za statistiku; Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis 2011., Državni zavod za statistiku.

Broj stanovnika se uglavnom smanjuje negativnom prirodnom promjenom, a na negativno prirodno kretanje nadovezuje se sve češća emigracija. Zbog blizine srednjoeuropskih centara rada u Austriji i Njemačkoj sve veći broj stanovnika se zbog nezaposlenosti ili nedostatnih primanja odlučuje na odlazak iz rodnog kraja. Emigracijom je Međimurje u razdoblju od 2011. do 2015. godine izgubilo 1113 stanovnika, a razlog za brigu je dvostruko povećanje iseljenih u posljednjih nekoliko godina (Međimurska županija, Razvojna strategija Međimurske županije do 2020). Ipak, s gustoćom naseljenosti od 156 st/km^2 ova se Županija pozitivno ističe u odnosu na dvostruko nižu prosječnu gustoću naseljenosti Republike Hrvatske. Starosna struktura (Sl.5.) je, kao i u ostatku Hrvatske, vrlo nepovoljna te Županija spada u tip duboke starosti s indeksom starosti od 91,8 (Institut za turizam, Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020, URL 2). U dobnoj strukturi stanovništva (Sl.5.) dominira zrela skupina stanovnika u dobi od 15 do 64 godine s udjelom od 67,5% (URL 2).

Sl.5. Dobno-spolna struktura stanovnika Međimurske županije 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis 2011., Državni zavod za statistiku.

Iako stanovništvo u zreloj dobi (15-64 godine) ima ključnu ulogu za gospodarski i demografski razvoj nekog područja s obzirom na njihovu radnu spremu, zabrinjavajući je podjednaki udio mladog (16,9%) i starog (15,6%) stanovništva u ukupnom stanovništvu Županije (URL 2). Ono

u čemu Međimurska županija zaostaje za državnim prosjekom je obrazovanje stanovnika. Najveći udio stanovnika (51,8%) ima završenu srednju školu, dok je tek 10,1% populacije visokoobrazovano (URL 2). Značajnu ulogu u populacijskoj strukturi Međimurske županije ima najbrojnija nacionalna manjina, Romi. Njihov udio u ukupnom broju stanovnika 2011. godine iznosio je 4,5%, ali se ta brojka kroz proteklih 7 godina povećala s obzirom na karakteristike nataliteta i mortaliteta romske etničke skupine. Naime, za Rome je specifična visoka stopa nataliteta i niska, uobičajena stopa mortaliteta zbog čega se njihov udio u stanovništvu Županije iz godine u godinu povećava pošto je za Hrvate karakteristična vrlo niska stopa nataliteta (Šlezak, 2013).

3.1.3. Ekonomski pokazatelji

Osnovni gospodarski pokazatelj, bruto društveni proizvod, je 2015. godine za Međimursku županiju iznosio 9029 eura po stanovniku. To je znatno ispod hrvatskog prosjeka koji je iste godine iznosio 10586 eura po stanovniku. Ipak, promatrajući u odnosu na ostale hrvatske županije Međimurska je županija u samom vrhu jer samo tri županije i Grad Zagreb imaju veći BDP po stanovniku.

Tab.1. BDP po stanovniku (u EUR) po županijama Republike Hrvatske 2015. godine

Županija	BDP per capita (EUR)
Grad Zagreb	18579
Istarska	13225
Primorsko-goranska	12770
Dubrovačko-neretvanska	10717
Republika Hrvatska	10586
Međimurska	9029
Varaždinska	8871
Koprivničko-križevačka	8791
Zadarska	8604
Osječko-baranjska	8413
Šibensko-kninska	8291
Zagrebačka	8265
Splitsko-dalmatinska	8186
Ličko-senjska	8155
Karlovačka	8007
Sisačko-moslavačka	7724
Bjelovarsko-bilogorska	7342

Krapinsko-zagorska	6887
Vukovarsko-srijemska	6235
Požeško-slavonska	6061
Brodsko-posavska	5962
Virovitičko-podravska	5852

Izvor: Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku NKPJS 2012. – 2. razina i županije u 2015., Državni zavod za statistiku.

Brojčani pokazatelji zaposlenosti i nezaposlenosti u Županiji izgledaju pozitivno u odnosu na hrvatski prosjek. Ukupno je zaposleno 44,7% radno sposobnog stanovništva, nezaposleno je 6,9% stanovnika, ali prednjači udio neaktivnog stanovništva od 48,3% gdje najveći postotak čine umirovljenici odnosno uzdržavano stanovništvo (URL 2). Važno je napomenuti da znatan broj u evidenciji nezaposlenih čini već spomenuta romska populacija gdje se uglavnom radi o osobama bez obrazovanja i radnog iskustva (Međimurska županija, Razvojna strategija Međimurske županije do 2020). Nije samo BDP niži od hrvatskog prosjeka već isto vrijedi i za prosječne plaće. Dok je ona u Međimurskoj županiji 2014. godine iznosila 3929 kn, hrvatski prosjek bio je 4902 kn (Međimurska županija, Razvojna strategija Međimurske županije do 2020). Već je ovaj podatak dovoljan pokazatelj zbog čega emigracija iz godine u godinu dobiva sve veći zamah i zašto je stanovništvo, iako zaposleno, nezadovoljno svojim nedostatnim primanjima. Uzrok niskih primanja je visok udio niskodohodovne i radnointenzivne industrije iz sekundarnog sektora djelatnosti poput tekstilne i metaloprerađivačke u kojoj je 2011. godine bilo zaposleno 34,4% stanovnika u odnosu na ukupni broj zaposlenih u Županiji (URL 2). Iza industrije s tek oko 13% zaposlenih slijede građevinarstvo i trgovina na veliko i malo, a isto tako vrijedi spomenuti i udio zaposlenih u poljoprivredi od 5% (URL 2). Općenito je gospodarstvo Međimurske županije „tradicionalnog tipa, radno intenzivnog i izvozno orijentiranog karaktera“ (Međimurska županija, Razvojna strategija Međimurske županije do 2020, 16). Tradicionalno obilježje Županije je i razvijeno obrtništvo i malo poduzetništvo (Međimurska županija, Razvojna strategija Međimurske županije do 2020).

Promatrajući indeks razvijenosti[7] za razdoblje 2014-2016 godine Međimurska se županija s indeksom 100,502 nalazi u trećoj razvojnoj skupini jedinica područne samouprave što znači da se s iznadprosječnim rangom ne ubraja u potpomognuta područja. Susjedna Varaždinska

[7] Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao prilagođeni prosjek standardiziranih vrijednosti društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerenja stupnja razvijenosti JLP(R)S-a u određenom razdoblju (URL 8).

županija nalazi se samo jedno mjesto iznad Međimurske dok je Koprivničko-križevačka županija u drugoj razvojnoj skupini te se ubraja u potpomognuta područja (URL 8).

Nacionalno vijeće za konkurentnost je analizu regionalne konkurentnosti provelo pomoću regionalnog indeksa konkurentnosti[8]. Prema navedenom indeksu, koji pokazuje potencijalni rast, najkonkurentnije županije su ujedno i najrazvijenije te bi upravo ovaj indeks trebao biti temelj za oblikovanje regionalne razvojne politike na nacionalnoj i podnacionalnoj razini.

Tab.2. Model regionalnog indeksa konkurentnosti

<table>
<tr><th colspan="4">Stupovi konkurentnosti</th></tr>
<tr><td>1. Demografija, zdravlje i kultura</td><td rowspan="4">Okruženje</td><td rowspan="8">Statistički podindeks</td><td rowspan="17">Regionalni indeks konkurentnosti</td></tr>
<tr><td>2. Obrazovanje</td></tr>
<tr><td>3. Osnovna infrastruktura i javni sektor</td></tr>
<tr><td>4. Poslovna infrastruktura</td></tr>
<tr><td>5. Investicije i poduzetnička dinamika</td><td rowspan="4">Poslovni sektor</td></tr>
<tr><td>6. Razvijenost poduzetništva</td></tr>
<tr><td>7. Ekonomski rezultati – razina</td></tr>
<tr><td>8. Ekonomski rezultati – dinamika</td></tr>
<tr><td>1. Lokacijske prednosti</td><td rowspan="6">Okruženje</td><td rowspan="9">Perceptivni podindeks</td></tr>
<tr><td>2. Lokalna uprava</td></tr>
<tr><td>3. Infrastruktura</td></tr>
<tr><td>4. Vladavina prava</td></tr>
<tr><td>5. Obrazovanje</td></tr>
<tr><td>6. Financijsko tržište i lokalna konkurencija</td></tr>
<tr><td>7. Tehnologija i inovativnost</td><td rowspan="3">Poslovni sektor</td></tr>
<tr><td>8. Klasteri</td></tr>
<tr><td>9. Marketing i menadžment</td></tr>
</table>

[8] Regionalni indeks konkurentnosti temelji se na definiciji konkurentnosti koju koristi Svjetski gospodarski forum: „konkurentnost je skup institucija, politika i faktora koji određuju razinu produktivnosti u nekoj zemlji“ i na definiciji EU-a prema kojoj je regionalna konkurentnost „sposobnost kreiranja atraktivnog i održivog okruženja za poslovanje i življenje“ (URL 9).

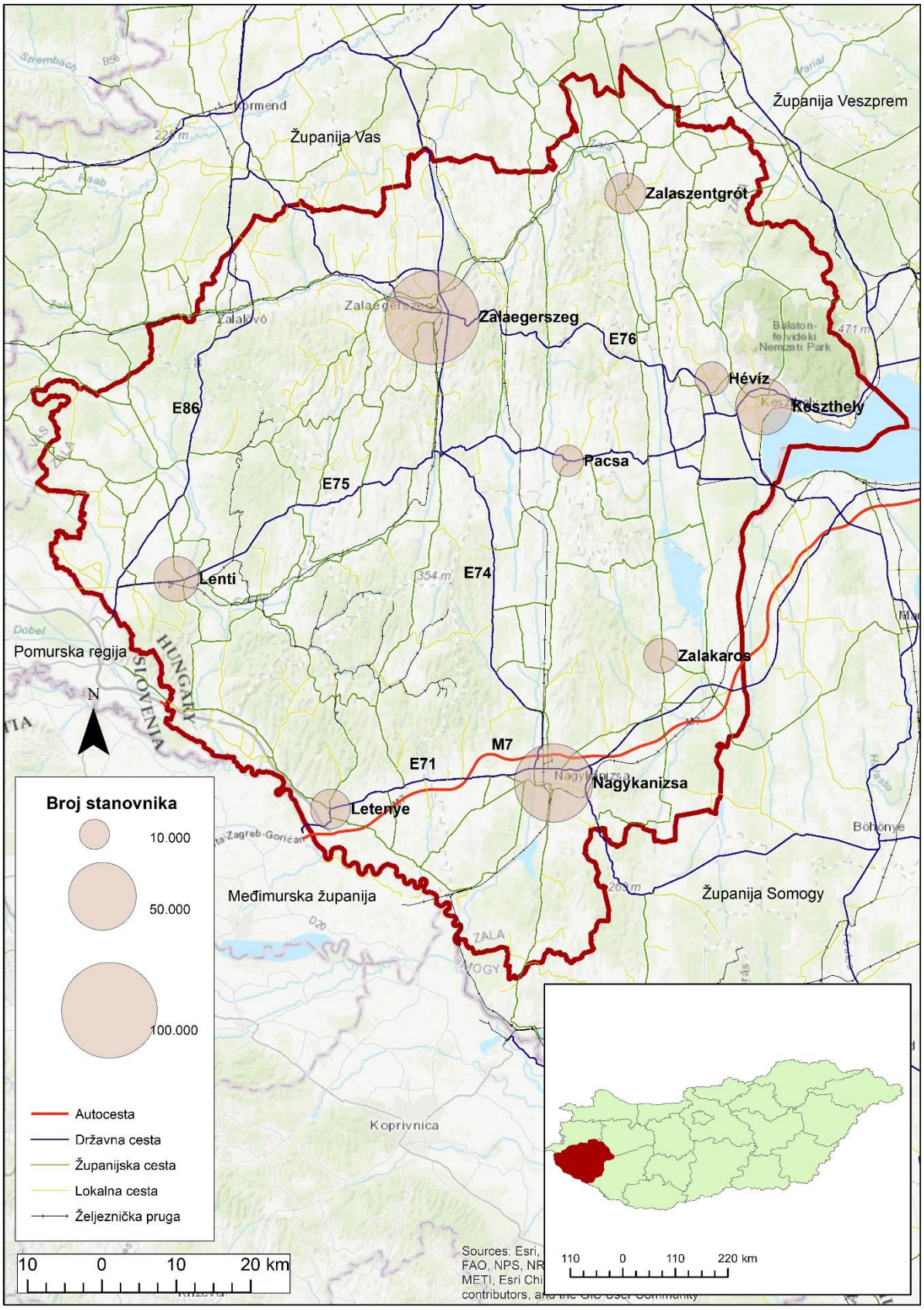
Izvor: Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013, http://konkurentnost.hr/wp-content/uploads/2018/01/RIK2013_finalno_07072014.pdf

Prema rezultatima iz istraživanja provedenog 2013. godine Međimurska se županija nalazi na visokom četvrtom mjestu, a iznad su samo Grad Zagreb te Varaždinska i Istarska županija. Susjedna Koprivničko-križevačka županija nalazi se također u gornjoj polovici, na osmom mjestu. Prema tome, proučavana Međimurska županija nalazi se u samom vrhu prema razvijenosti hrvatskih županija (URL 9).

3.2. Zala

Zalska županija smještena je u jugozapadnom dijelu Mađarske, u regiji Zapadno Podunavlje. U županiji se susreću tri prirodne cjeline. Sa zapadne strane prostiru se Transdunavska uzvišenja koja su podnožja Alpa, na sjeveroistoku je Kestelsko gorje (Keszthely), a na jugu i istoku šumoviti brežuljci Zala planine. Važnu prirodnu cjelinu čine rijeke Mura i Zala koje tvore nizinska prostranstva (URL 10). Županiji pripada i dio obale Blatnog jezera odnosno Balatona. U blizini grada Kestela i zapadno od Balatona nalazi se Heviško jezero (Heviz), najveće termalno jezero u Europi i jedno od najvećih u svijetu. Jezero je dom jedinstvenim biljnim i životinjskim vrstama zbog svoje specifične temperature, kemijskog sastava i ljekovitih svojstava.

I ova se regija kroz prošlost suočavala sa stalnim teritorijalnim promjenama i premještanjem granica. Danas se u njezinom sastavu nalazi 257 općina/naselja okupljenih u 9 mikroregija te 10 gradova od kojih je upravno-administrativno središte grad Jegerseg (Zalaegerszeg). Osim glavnog grada županije i grad Nagykanizsa ima status grada sa županijskim pravima. Treća gradska koncentracija formirala se uz najveća jezera dok ostatkom županije dominiraju manja naselja i pretežito ruralna populacija.

Sl.6. Geografski položaj i prometna mreža Zalske županije

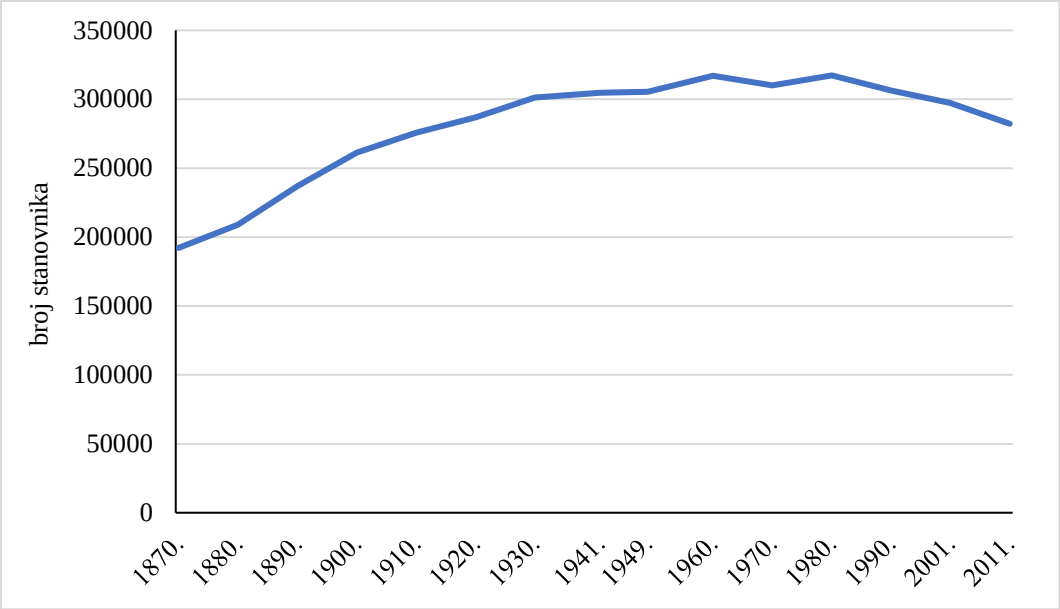
Izvor: Izrada autora

3.2.1. Prometna povezanost

Granični položaj regije prema dvjema europskim državama čini glavne prometnice koje prolaze kroz nju od izuzetne važnosti za cijelu Mađarsku (Sl.6.). Priključak na najvažniju nacionalnu autocestu koja vodi prema Budimpešti su državne ceste koje prolaze proučavanom Zalskom županijom. Granične su državne ceste E71 prema Hrvatskoj te E75 i E86 prema Sloveniji. Za turizam unutar regije važne su autoceste E76 i E75 koje vode do Balatona (Županijska skupština Zala, Koncepcija regionalnog razvoja Zalske županije). Željeznice također imaju važnu ulogu u prometovanju ovom županijom te čine integrirani regionalni sustav javnog prijevoza unutar županija, ali i prema susjednim regijama Pomurje i Međimurje (Županijska skupština Zala, Koncepcija regionalnog razvoja Zalske županije). Regijom prolaze četiri nacionalne željezničke pruge te još tri pruge od regionalnog značaja (Županijska skupština Zala, Koncepcija regionalnog razvoja Zalske županije). Potrebno je spomenuti i zračnu luku Sarmellek (Heviz-Balaton Airoport) čija je najvažnija turistička uloga zbog omogućenog međunarodnog zrakoplovstva. Luka godišnje prima 8000-10000 putnika i najvećim se dijelom koristi upravo za inozemna putovanja (Csanadi, 2010). Promet ima važnu ulogu u razvoju regije s posebnim naglaskom na međunarodna kretanja koja su u posljednjem stoljeću sve češća.

3.2.2. Demografski pokazatelji

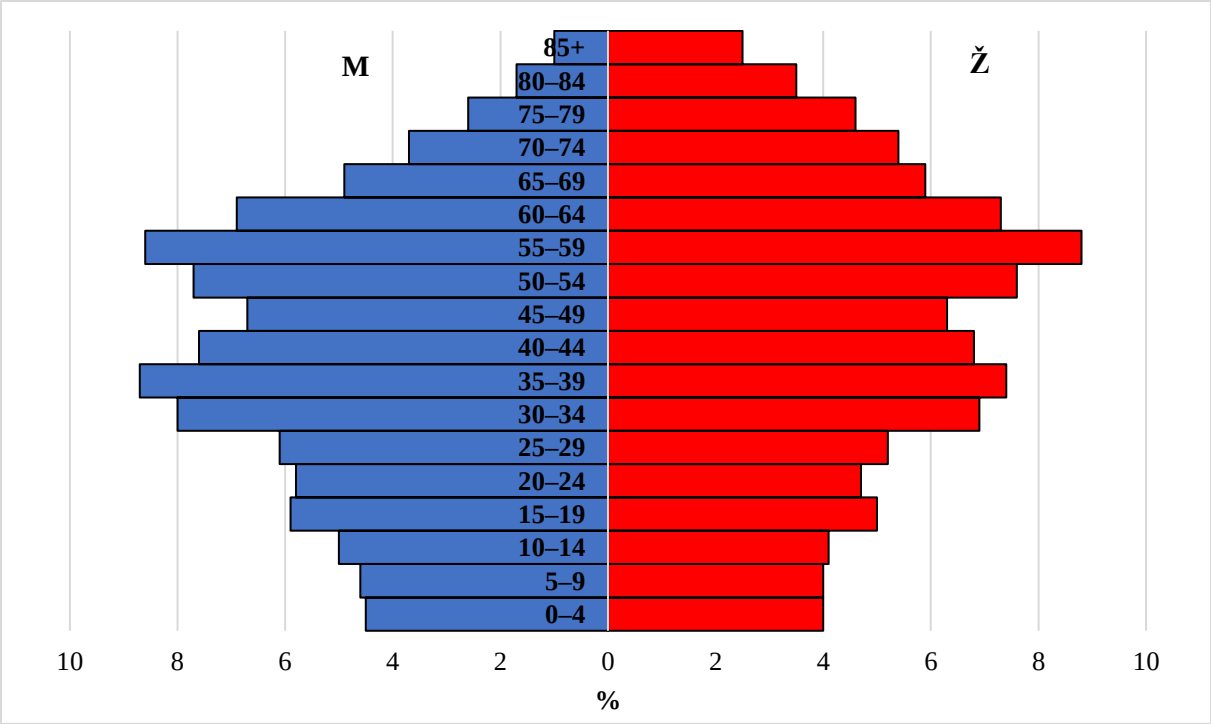
Zalsku županiju također karakteriziraju negativna demografska kretanja. Trend kretanja broja stanovnika u Županiji (Sl.7.) poklapa se s trendom kretanja broja stanovnika cijele Mađarske. Županijski maksimum zabilježen je 1980. godine od kada se broj stanovnika smanjuje u sve većem obujmu. Za smanjenje stanovništva zaslužna je negativna prirodna promjena koja je u razdoblju 2001.-2011. godine iznosila -16902 stanovnika. Ono po čemu se ova županija razlikuje od druge dvije proučavane je pozitivan migracijski saldo od 0,6% u posljednjem međupopisnom razdoblju. Međutim, gustoća naseljenosti stanovnika ove županije od 72,1 st/km^2 daleko je ispod regionalnog prosjeka od 86,8 st/km^2, a posebno državnog prosjeka koji iznosi 106,8 st/km^2 (URL 11).

Sl.7. Kretanje broja stanovnika u Zalskoj županiji 1980.-2011. godine

Izvor: Regional data – Zala county, Population, population density, increase of population, Hungarian Central Statistical Office.

Još jedan negativan demografski pokazatelj Zalske županije je nepovoljna dobno-spolna struktura (Sl.8.). Kao što je slučaj u većini europskih zemalja tako se i u ovoj regiji svake godine smanjuje udio mlade, a naglo povećava udio stare populacije zbog čega je otežan razvoj Županije u svakom smislu. Prema posljednjem popisu iz 2011. godine najveći udio čini zrela skupina stanovnika (69%), ali zabrinjava veći udio starije dobne skupine od 65 godina (18,2%) u odnosu na populaciju mlađu od 15 godina čiji je udio u ukupnom stanovništvu samo 12,8% (URL 11).

Sl.8. Dobno-spolna stuktura stanovnika Zale 2011. godine

Izvor: Population census 2011, Regional data – Zala county, Population by age group and sex, Hungarian Central Statistical Office.

Kako bi se županija mogla razvijati u gospodarskom smislu potrebno je obrazovano stanovništvo koje je pokretač razvoja i napretka. Manje od polovine (43,7%) stanovništva starijeg od 18 godina ima najviše završeno srednjoškolsko obrazovanje, a visokoobrazovanih je u Županiji samo 14,7% (URL 11). Ovakva obrazovna struktura nije potencijal za daljnji razvoj Županije pa je stoga potrebno ulagati u obrazovni sustav i poticati visoko obrazovanje stanovništva.

Slično kao u Međimurskoj županiji, i ovdje je promatrajući nacionalnu strukturu najbrojnija romska etnička manjina. Posljednje zabilježeno, 2011. godine, romskom nacionalnošću izjasnilo se 6981 ljudi, a s obzirom na glavne karakteristike ove etničke skupine, visoke stope nataliteta i niske stope mortaliteta, na sljedećem popisu stanovnika njihov bi broj trebao uvelike porasti (URL 11). Iako čine 2,5% ukupne populacije Županije, Romi su značajna skupina stanovnika na području cijele prekogranične regije pa se stoga njihov udio i uloga u društvenim procesima ne smije zanemariti.

3.2.3. Ekonomski pokazatelji

U ekonomskom smislu Zalska županija zaostaje za većinom mađarskih županija. Taj je zaostatak uvjetovan povijesnim razvojem i kontinuiranim nedostatkom resursa i sredstava za sustizanje ostalih mađarskih županija (Csanadi, 2010). Ova županija posebno se ističe u

negativnom smislu kada se proučava ekonomija triju županija u regiji Zapadno Podunavlje. Ovdje je zabilježen najniži BDP po stanovniku (Tab.3.) koji je za 10% niži od nacionalnog i čak 18% niži od regionalnog prosjeka (Csanadi, 2010).

Tab.3. BDP po stanovniku u županijama i regijama Republike Mađarske 2016. godine

Županija	**BDP per capita (EUR)**	**Regija**	**BDP per capita (EUR)**
Budapest	22723	Centralna Mađarska	17068
Pest	9062		
Győr-Moson-Sopron	15278	Zapadno Podunavlje	12320
Vas	11129		
Zala	8495		
Fejér	11727	Srednje Podunavlje	10667
Komárom-Esztergom	11693		
Veszprém	8498		
Bács-Kiskun	8563	Južna Velika mađarska nizina	8030
Békés	6761		
Csongrád	8442		
Borsod-Abaúj-Zemplén	7927	Sjeverna Mađarska	7463
Heves	8114		
Nógrád	4881		
Baranya	7288	Južno Podunavlje	7410
Somogy	6920		
Tolna	8283		
Hajdú-Bihar	7874	Sjeverna Velika mađarska nizina	7163
Jász-Nagykun-Szolnok	7341		
Szabolcs-Szatmár-Bereg	6369		
Republika Mađarska	**11250**	-	-

Izvor: Regional statistics, Gross domestic product per capita (2000-2016), Hungarian Central Statistical Office.

Zalska se županija ističe po izrazito visokoj stopi nezaposlenosti koja je 2009. godine iznosila 13,1%, a iste je godine regionalni prosjek bio 9,6%. Kako bi došlo do smanjenja ove stope i ekonomskog rasta potrebno je povećati investicije i prihode te razviti nova radna mjesta (Csanadi, 2010). Trenutno su prosječna primanja u Županiji oko 559 eura po stanovniku što je znatno ispod nacionalnog prosjeka od otprilike 715 eura godišnje po stanovniku (URL 11).

Ekonomska baza županije stoljećima je bila poljoprivreda koja danas zapošljava samo 7% stanovnika (URL 11). Upravo je proces privatizacije i fragmentacije najveći trag ostavio u poljoprivredi, a posebno u nekoć razvijenom stočarstvu. I dalje su razvijene poljoprivredne

grane poput uzgoja povrća, životinja i stočarstva, ali je u posljednje vrijeme industrija ta koja je poprimila najveći značaj zbog otkrića nafte i plina. Zahvaljujući tome Zala se razvila u jedno od glavnih industrijskih područja države s visokim udjelom industrijskih zaposlenika (48%) (URL 11). Industrijski razvoj pripisuje se međusobnoj suradnji gospodarstvenika i županijske vlasti uz porast vanjskih ulaganja. U gospodarskom smislu važnu ulogu u Zalskoj županiji ima turizam. Zahvaljujući velikim jezerima i izvorima tople vode prevladava lječilišni i kupališni turizam s glavnim centrima u Hevizu, Zalakaroszu i Balatonu (Csanadi, 2010). Prema podacima za 2013. godinu u Zalskoj je županiji evidentirano 23 milijuna noćenja te njihov broj, kao i trajanje boravka, iz godine u godinu raste. Prevladavaju strani turisti iz Njemačke i Austrije te domaći turisti (URL 11).

Osim navedenih djelatnosti ostatak je stanovništva zaposlen u poslovima brige za ljudsko zdravlje (23%) zbog velikog broja lječilišnih centara, poslovima obrazovanja (16%) te javne uprave i prijevoza (14%) (URL 11).

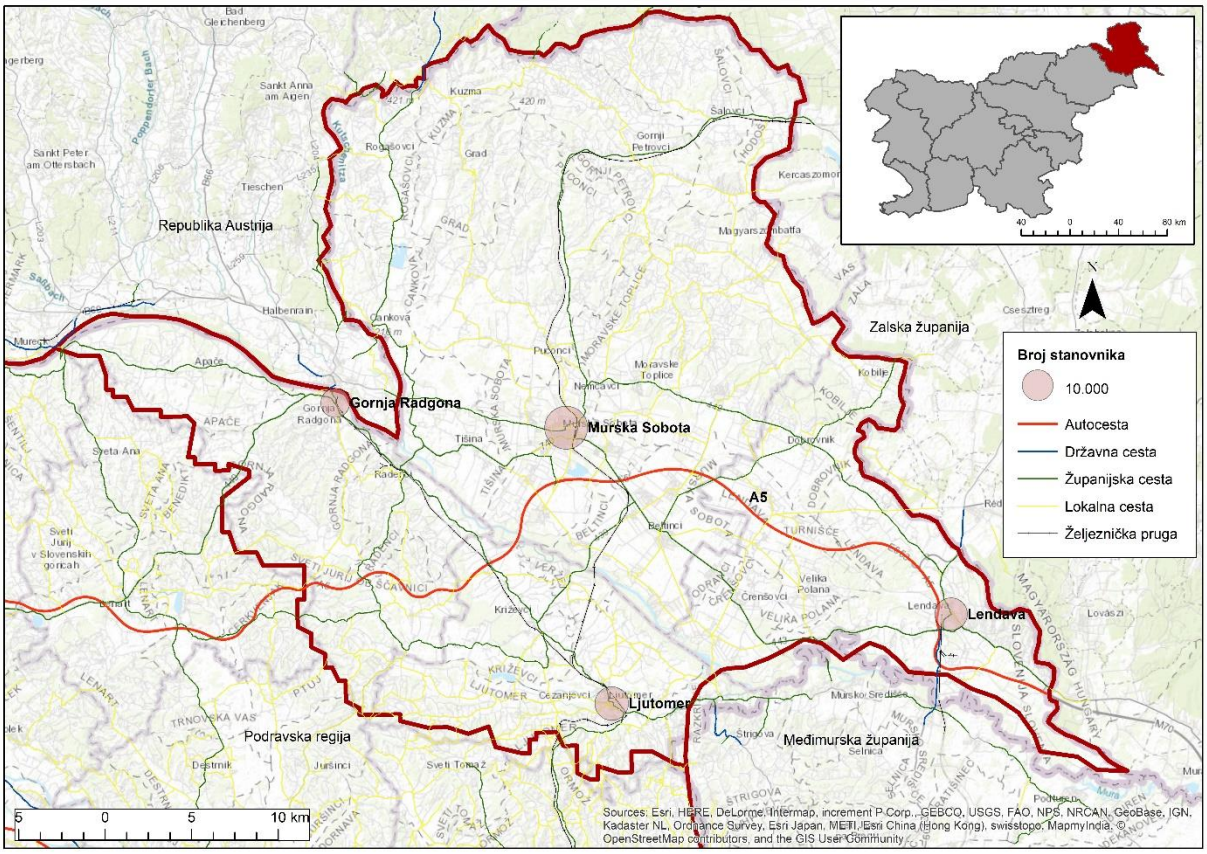
3.3.Pomurje

Krajnji sjeveroistočni dio Slovenije većini je slovenske populacije nepoznat što čudi s obzirom na pomalo egzotičan krajolik ove panonske regije. Odvojenost Pomurja od ostatka države zbog dugotrajne pripadnosti Mađarskoj kao i povezanosti s pograničnim austrijskim dijelom dovela je do nepovezanosti slovenskog stanovništva s pomurskom regijom (Klemenčić, 2009). Rijeka Mura dijeli ovu regiju na prekmurski i štajerski dio, a fizičkogeografske karakteristike identične su u oba dijela zbog čega su i uvjeti populacijskog i gospodarskog razvoja jednaki. Međutim, u stvarnosti razvoj nije tekao isto. Prekmurski dio je oduvijek bio više vezan za agrarnu Mađarsku dok je štajerski dio bio naklonjen gospodarski razvijenijoj Austriji. Upravo zbog tih povijesnih okolnosti razvoj ova dva dijela regije odvijao se na drugačiji način, a s time i kretanje broja stanovnika (Malačič, 2016). Gravitacijsko i najveće urbano središte regije je Murska Sobota, a preostali gradovi su Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer i Turnišče. Ukupno 17 općina međusobno je podijeljeno u 5 geografsko, prostorno i upravno povezanih cjelina odnosno subregija – lendavsku, ljutomersku, Mursku Sobotu, subregiju razvojne koalicije Sinergiji i subregiju Gornja Radgona (Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020).

Osnovna razvojna značajka regije je prevladavajuća poljoprivreda u gospodarstvu regije sve do šezdesetih godina 20. stoljeća kada nastupa brza i kratka industrijalizacija nakon koje slijedi ulazak u postindustrijsko razdoblje. U posljednjih pedeset godina nagli društveno-gospodarski razvoj imao je negativne posljedice poput nedostatka radnih mjesta, odljeva mozgova i

prometne izoliranosti. S druge strane, ovu regiju karakterizira raznolikost pokrajinskih izvora u nizinsko-brdskom reljefu zbog čega se svrstava u najljepše slovenske krajolike. Ono što regiju čini privlačnom je povoljan geografski položaj na kontaktu triju zemalja, važni europski prometni koridori koji prolaze regijom (Sl.9.), bogata kultura i suživot stanovnika različitih vjeroispovijesti i narodnosti (Klemenčić, 2009).

Kako i sam naziv govori, najveća i najznačajnija tekućica u regiji je rijeka Mura sa svojim pritokama Ščavnicom i Ledavom. Upravo su murski pejzaži temelj ruralnog turizma u ovom dijelu Slovenije. Od zaštićenih područja izdvaja se Krajinski park Goričko koji se ubraja u najmlađa zaštićena područja Slovenije, a svojom je površinom odmah iza Triglava, jedinog slovenskog nacionalnog parka. Posebnost ove regije je bogatstvo plodnim tlom i važnost poljoprivrede. Čak 13% svih poljoprivrednih površina države nalazi se u ovoj regiji te se ona smatra najznačajnijim proizvođačem hrane u Sloveniji zbog čega se često naziva „žitnicom Slovenije“ (Cunder, 2009, 143).

Sl.9. Geografski položaj i prometna mreža Pomurske regije

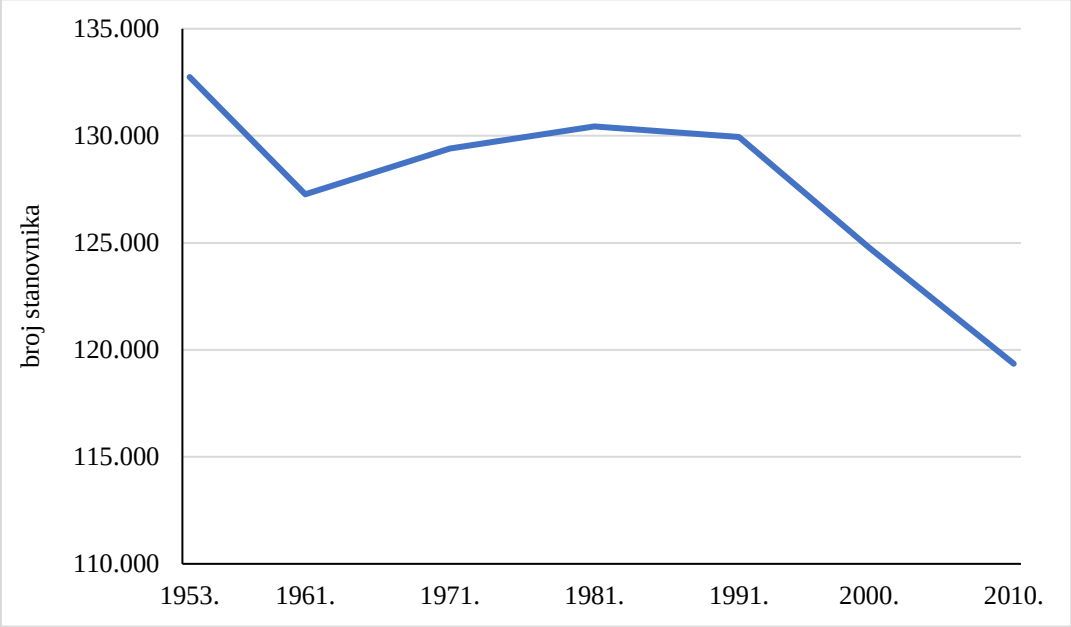
Izvor: Izrada autora

3.3.1. Prometna povezanost

Regija Pomurje nalazi se na izrazito važnom prometnom položaju u odnosu na ostatak Slovenije i izlazu prema srednjoj i zapadnoj Europi (Sl.9.). Regijom prolazi peti europski transportni koridor koji povezuje Barcelonu i Kijev. S ostatkom Slovenije Lendava je autocestom povezana do Ljubljane i Kopera na jugu. Također je Regija i željeznicom povezana s Hrvatskom i Mađarskom, ali i ostatkom Slovenije, a najvažniji željeznički koridor je Ormož-Hodoš (Kušar, 2009). Osim navedenog, od nacionalne i regionalne važnosti su glavne ceste prvog i drugog reda te željezničke pruge Ljutomer-Gornja Radgona i Središče-Lendava. Makroregionalno cestovno i željezničko čvorište od međunarodne važnosti je Murska Sobota, a križišta od regionalne važnosti su Gornja Radgona i Lendava (Kušar, 2009).

3.3.2. Demografski pokazatelji

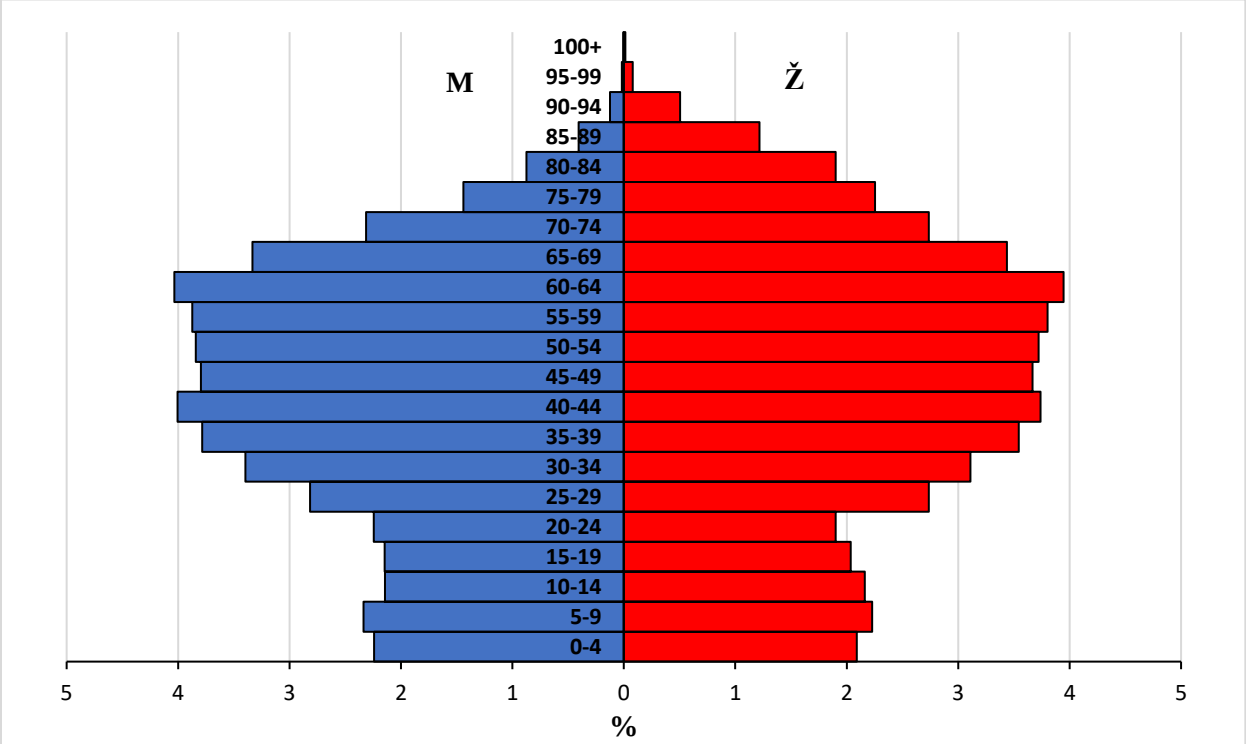
Zbog izraženih depopulacijskih procesa pomurska je regija jedinstvena u Sloveniji. Jedna je od rijetkih slovenskih regija u kojoj se u posljednjem međupopisnom razdoblju izrazito smanjio broj stanovnika (Sl.10.). Prirodna promjena za 2016. godinu iznosila je -411 stanovnika odnosno stopa od -3,6 promila (URL 12). U odnosu na ostale slovenske regije, Pomurska regija osim prirodnog kretanja bilježi i najveću stopu iseljavanja stanovništva, a posebno autohtonog (Jakoš, 2009).

Sl.10. Kretanje broja stanovnika regije Pomurje u razdoblju 1953.-2010. godine

Izvor: Statistični urad Republike Slovenije

Negativni demografski procesi otežavaju gospodarski razvoj regije i općenito život u društvu. Velik broj ruralnog stanovništva zbog nepovoljnih životnih uvjeta odlazi iz regije u potrazi za zaposlenjem, najčešće u susjednu Austriju. S obzirom da emigriraju uglavnom mladi, u regiji raste udio starog stanovništva dok se udio aktivnog stanovništva smanjuje (Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020). Trenutačna starosna struktura stanovnika (Sl.11.) rezultat je višestoljetnog razvoja i nepovoljnih demografskih procesa. Udio starog stanovništva (65+) od 17,9% premašio je udio mladog (0-14) od 13,1%. Najveći udio (69%) čini dakako, zrela skupina stanovnika između 15 i 64 godine starosti. Ovakva je dobna slika daleko lošija u odnosu na prosjek Slovenije (Malačič, 2016). Dok je na razini države indeks starenja 109, on u regiji Pomurje iznosi visokih 139 stanovnika.

Sl.11. Dobno-spolna struktura stanovnika regije Pomurje 2017. godine

Izvor: Podatki po statističnih regijah, Prebivalstvo po petletnih starostnih skupinah in spolu, statistične regije, Slovenija, letno, Statistični urad Republike Slovenije.

Nepovoljna obrazovna struktura koja se u posljednjih nekoliko godina poboljšava i dalje predstavlja značajan problem zbog nevraćanja mladog, visokoobrazovanog stanovništva u kraj iz kojeg dolaze. Stoga je odljev mozgova jedan od ključnih demografskih problema s kojima se suočava proučavana regija (Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020). Pomurje je jedinstvena regija kad se uzima u obzir etničnost stanovništva. Naime, na ovom prostoru djeluju dvije ustavno zaštićene nacionalne manjine,

Mađari i Romi. Stoga veliki izazov predstavlja socijalna kohezija s obzirom na značajnu mađarsku i romsku nacionalnu manjinu. Procjenjuje se da Roma na području ove regije ima oko 3000-3200 (Josipovič, 2009). Autohtonu narodnosnu skupinu na ovom području čine Mađari kojih 83,5% od ukupnog broja u Sloveniji živi baš u Pomurskoj regiji. Shodno tome, socijalno poduzetništvo se u posljednjih nekoliko godina uspješno razvija i na samom je vrhu po aktivnostima u sferi socijalnog razvoja.

3.3.3. Ekonomski pokazatelji

Već spomenuta važnost poljoprivredne grane u slovenskoj regiji Pomurje očituje se i u njezinom udjelu u BDP-u. Naime, 2006. godine udio u BDP-u regije ostvaren poljoprivredom iznosio je 6,9% dok je taj isti udio na razini cijele države iznosio tek 2,4%. Ovisnost BDP-a o poljoprivredi i drugim niskodohodovnim djelatnostima koje prevladavaju u regiji uzrokuje vrlo nizak BDP po glavi stanovnika u regiji u odnosu na cijelu državu. Za Pomurje je 2016. godine BDP iznosio 13232 eura po stanovniku (Tab.4.) dok je državni prosjek bio 19576 eura po stanovniku (URL 12). Pomurje je prema tome druga najslabije razvijena regija Slovenije s obzirom da samo Zasavska regija ima niži BDP po stanovniku (Tab.4.). Sukladno s prosječnim BDP-om po stanovniku i prosječna je plaća po stanovniku za 13,1% niža u Pomurju od slovenskog prosjeka (Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020).

Tab.4. BDP po stanovniku (u EUR) po statističkim regijama Republike Slovenije 2016. godine

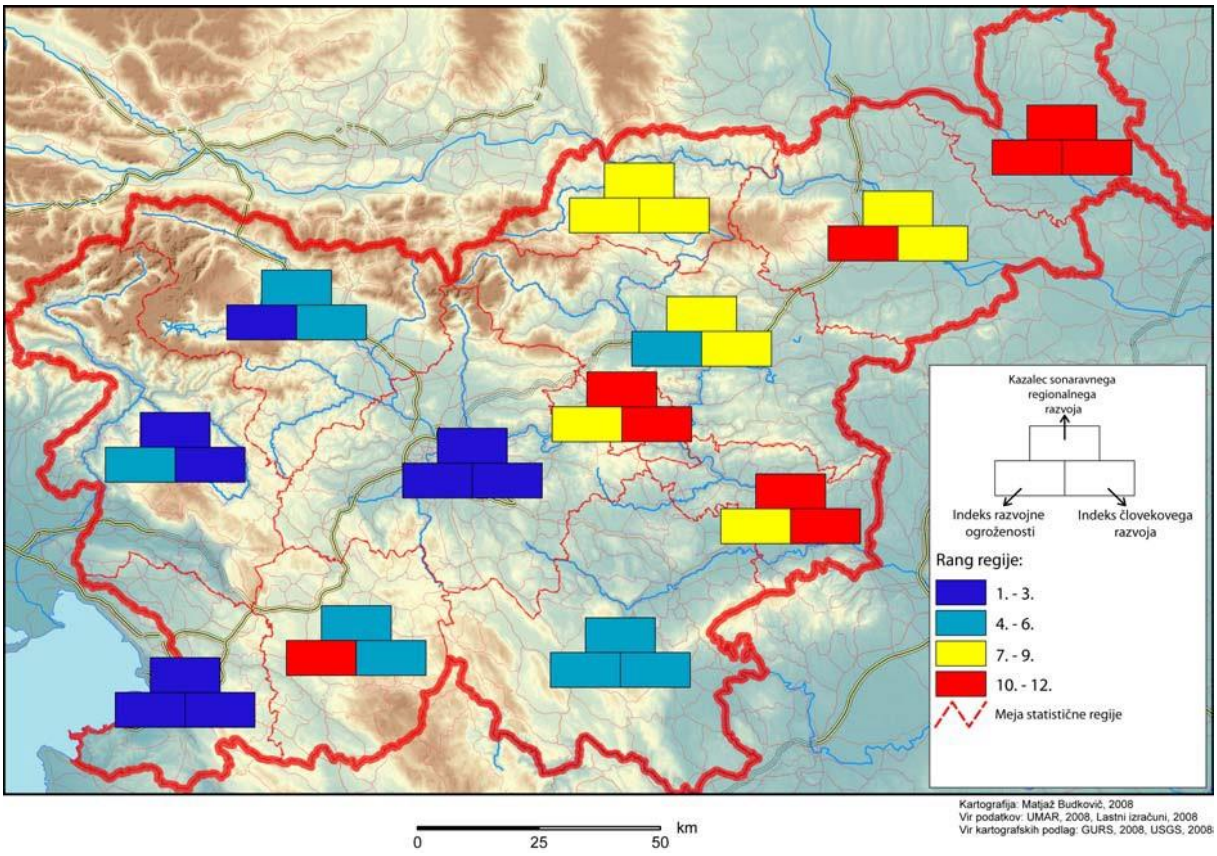
Statistička regija	BDP per capita (EUR)
Osrednjeslovenska	27644
Obalno-kraška	19928
Jugovzhodna Slovenija	18604
Savinjska	18006
Goriška	17968
Gorenjska	17269
Posavska	16202
Podravska	16078
Koroška	15781
Primorsko-notranjska	14412
Pomurska	13232
Zasavska	10443
Republika Slovenija	19576

Izvor: Bruto domaći proizvod po statističnih in kohezijskih regijah, Slovenija, 2016, Statistični urad Republike Slovenije.

Navedena se regija ističe u negativnom smislu po najvišoj stopi registrirane nezaposlenosti u državi, a koja je 2014. godine iznosila više od 20%. Do kraja 2017. godine taj je postotak pao na 15,77%. To je daleko viša nezaposlenost ne samo od slovenskog prosjeka već i od zabilježene stope nezaposlenosti u Međimurskoj i Zalskoj županiji. Nezaposlenost je iz godine u godinu izrazito visoka zbog nedostatka radnih mjesta ne samo za visokoobrazovano stanovništvo već za sve skupine stanovnika. Nedostatak obrazovanja predstavlja veliki problem u pronalasku zaposlenja pa ne čudi podatak da je oko polovina nezaposlenog stanovništva najslabijeg stupnja obrazovanja. Najveći udio zaposlenog stanovništva (17%) je u administraciji i uredskim poslovima, zatim slijede zaposleni u uslužnim djelatnostima (16%), tehničari i razne strukovne djelatnosti (13%) dok zaposlenih u industriji ima oko 9%. Značajan je, i svakako nezanemariv, udio zaposlenih u poljoprivredi od 6,4% (URL 12).

Iako su vidljivi pozitivni trendovi u gospodarskom razvoju Pomurja, razvojni zaostatak za slovenskim prosjekom se i dalje bitno ne smanjuje. Zaostatak se očituje u tehnološkom razvoju i velikom obujmu radno intenzivne i tradicionalne industrije. U posljednjih se nekoliko godina pomursko gospodarstvo pokušava restrukturirati iz tradicionalnog u visokotehnološko gospodarstvo uz promoviranje korištenja obnovljivih izvora energije (Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020).

Slovenske regije najčešće se rangiraju pomoću tri indeksa, a to su pokazatelj održivog regionalnog razvoja, indeks ljudskog razvoja i indeks razvojne ugroženosti. Indeks ljudskog razvoja računa se na temelju tri socio-ekonomska pokazatelja: obrazovanja, očekivanog trajanja života i dohotka. Sličan je i indeks razvojne ugroženosti koji osim navedenih socio-ekonomskih pokazatelja uključuje udio stanovništva priključenog na javnu kanalizaciju i udio područja unutar NATURE 2000. Pomurska je regija prema sva tri indeksa među najlošije rangiranim statističkim regijama Slovenije (Sl.12.) uz Spodnjeposavsku i Zasavsku regiju (Vintar Mally i dr., 2009).

Sl.12. Indeksi razvijenosti po statističkim regijama Slovenije na početku 21. stoljeća

Izvor: Vintar Mally i dr., 2009

3.4.Osvrt na proučavane regije

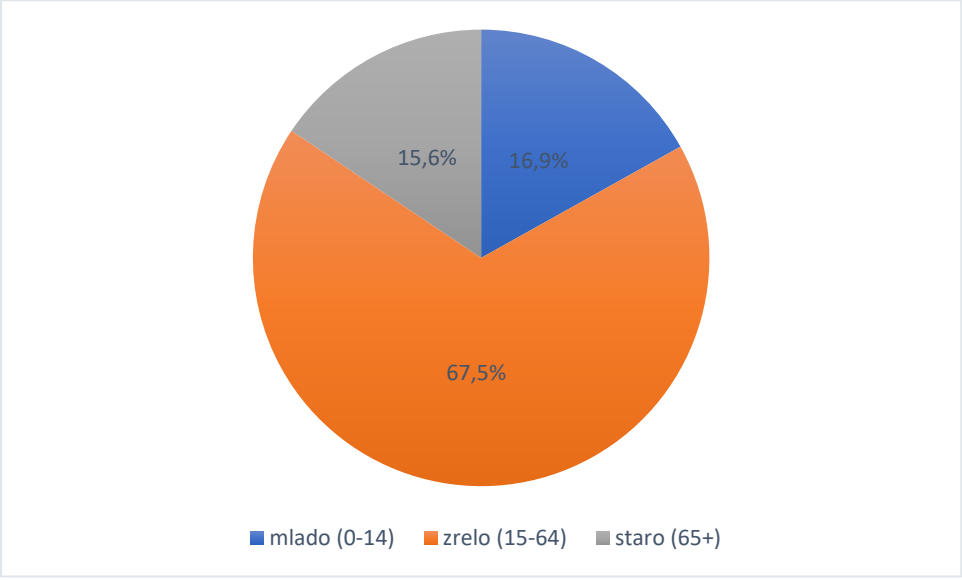
Prema prethodnim poglavljima o trenutnoj demografskoj i gospodarskoj situaciji u tri proučavane regije, Međimurju, Zali i Pomurju, može se zaključiti da su slični prirodno-geografski i politički faktori utjecali na slične demografske i gospodarske procese. Demografska je slika gotovo identična u sve tri regije, ali ipak je potrebno istaknuti izrazito negativno opće kretanje stanovništva u Pomurskoj regiji od 1990. godine do danas. Pad broja stanovnika, zabrinjavajuće visoka negativna prirodna promjena, emigracija i starenje stanovništva procesi su s kojima se suočavaju proučavane regije, a zbog kojih ni na gospodarski razvoj u budućnosti nije moguće računati. Jedini pozitivni demografski pokazatelj za Međimursku županiju je visoka gustoća naseljenosti, dvostruko viša od državnog prosjeka, koja je dokaz da stanovništvo i dalje ima razloge ostati u ovoj regiji i pridonositi njezinom razvoju (Tab.5.). Taj se pokazatelj za Zalsku županiju i Pomursku regiju također promatra u negativnom smislu s obzirom da je gustoća naseljenosti znatno niža od državnog prosjeka (Tab.5.).

Tab.5. Odabrani demografski pokazatelji u proučavanim regijama

Regija	Broj stanovnika	Gustoća naseljenosti	Prosječna državna gustoća naseljenosti
Međimurska županija	113804	156 st/km^2	75,8 st/km^2
Pomurska regija	116434	87,1 st/km^2	101 st/km^2
Zalska županija	269705	71,3 st/km^2	106,8 st/km^2

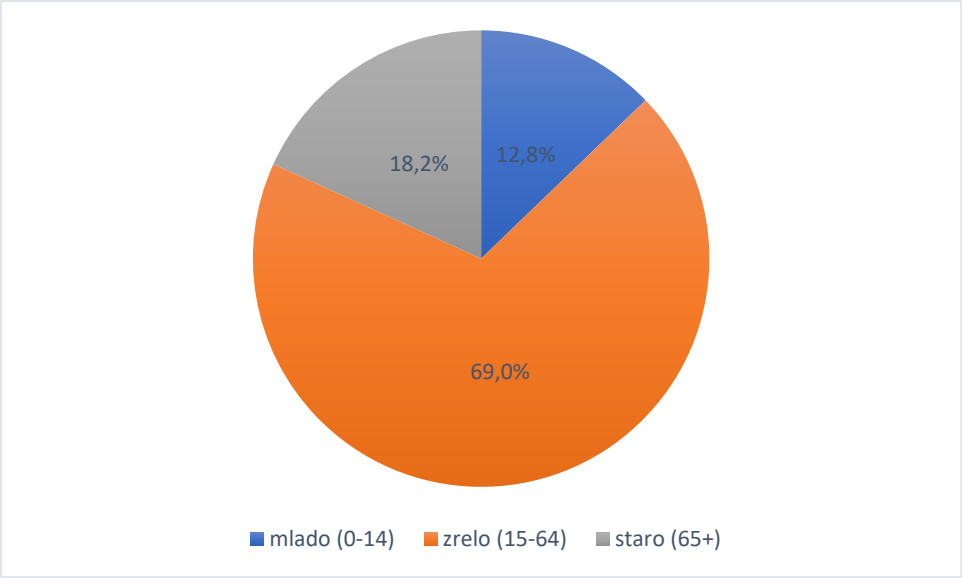
Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis 2011., Državni zavod za statistiku; Regional data – Zala county, Population, population density, increase of population, Hungarian Central Statistical Office; Podatki po statističnih regijah, Prebivalstvo po petletnih starostnih skupinah in spolu, statistične regije, Slovenija, letno, Statistični urad Republike Slovenije.

Osim gustoće naseljenosti, dobna struktura stanovnika također je najpovoljnija u Međimurskoj županiji u odnosu na Zalu i Pomurje. Prema prikazanim grafičkim prilozima (Sl.13., Sl.14., Sl.15.) vidljivo je da jedino u Međimurskoj županiji udio mladog stanovništva i dalje premašuje udio starog stanovništva dok je u preostale dvije regije potpuno identična slika, udio mladog stanovništva je znatno manji u odnosu na staro stanovništvo. Ovaj je pokazatelj zabrinjavajući u slovenskoj i mađarskoj regiji gdje je proces starenja stanovništva umanjio mogućnosti daljnjeg razvoja.

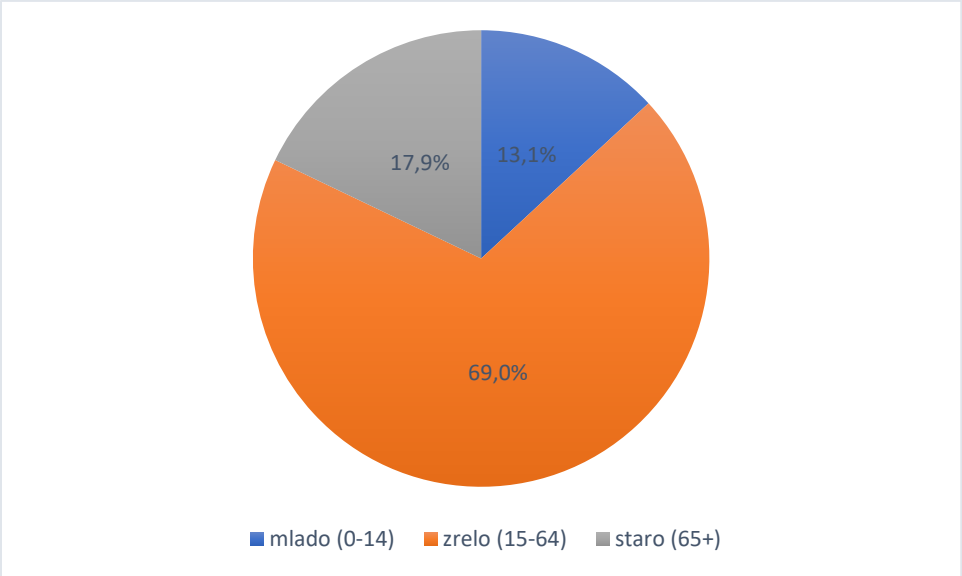
Sl.13. Dobno-spolna struktura Međimurske županije 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis 2011., Državni zavod za statistiku.

Sl.14. Dobno-spolna struktura Zalske županije 2011. godine

Izvor: Population census 2011, Regional data – Zala county, Population by age group and sex, Hungarian Central Statistical Office.

Sl.15. Dobno-spolna struktura Pomurske regije 2010. godine

Izvor: Podatki po statističnih regijah, Prebivalstvo po petletnih starostnih skupinah in spolu, statistične regije, Slovenija, letno, Statistični urad Republike Slovenije.

Obrazovna struktura stanovnika je svakako jedan od većih problema u sve tri regije jer je također ispod razine državnog prosjeka, a obrazovano stanovništvo, s posebnim naglaskom na visokoobrazovane, jedan je od glavnih potencijala za ekonomski i gospodarski razvoj svake regije.

Za sve je tri regije također karakteristična prisutnost romske etničke manjine koja se prema svojim karakteristikama znatno razlikuje i od domicilnog stanovništva i od ostalih manjina. Zbog toga je njihova prilagodba u društvu otežana i potrebno je težiti njihovoj integraciji. Na taj bi se način poboljšala obrazovna razina romske populacije koja je trenutno jako niska, a time bi se i njihove mogućnosti zapošljavanja znatno povećale.

Kad se uzimaju u obzir brojčani ekonomski pokazatelji u proučavanim regijama slika je ponešto drugačija u odnosu na demografsko stanje. Najviši BDP po stanovniku zabilježen je u Pomurskoj regiji dok je najniži u Zalskoj županiji (Tab.6.). Slično je i s prosječnom plaćom po stanovniku koja se između najviše u Pomurskoj regiji i najniže u Međimurskoj županiji razlikuje za više od 400 eura (Tab.6.).

Tab.6. Odabrani ekonomski pokazatelji u proučavanim regijama

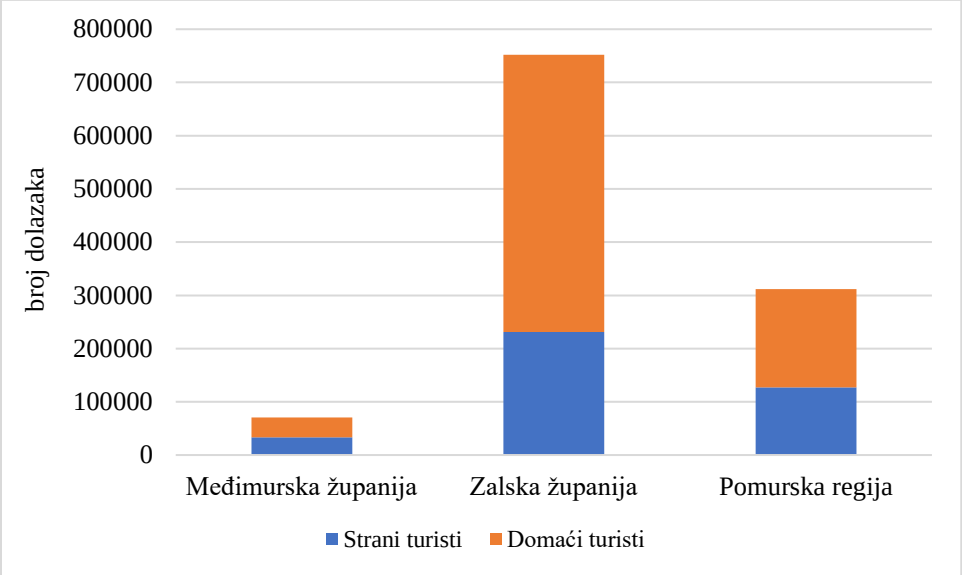
Regija	BDP per capita (EUR)	Stopa nezaposlenosti	Prosječna plaća
Međimurska županija	9029	6,90%	517 EUR
Pomurska regija	13232	13,10%	922 EUR
Zalska županija	8495	15,80%	559 EUR

Izvor: Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku NKPJS 2012. – 2. razina i županije u 2015., Državni zavod za statistiku; Međimurska županija, Razvojna strategija Međimurske županije do 2020 , Regional statistics, Gross domestic product per capita (2000-2016), Hungarian Central Statistical Office; Csanadi, 2010; Hungarian Central Statistical Office; Bruto domaći proizvod po statističnih in kohezijskih regijah, Slovenija, 2016, Statistični urad Republike Slovenije; Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020.

Međutim, iako su primanja najmanja i BDP vrlo nizak u Međimurskoj županiji, ovdje je stopa nezaposlenosti daleko najniža u odnosu na ostale dvije proučavane regije. Prema tome, može se zaključiti da je stanovništvo u Međimurju u velikoj mjeri zaposleno, ali dominiraju slabije plaćena zanimanja zbog čega su prosječne plaće vrlo niske, a time i manji BDP po stanovniku. To potvrđuje činjenica da 34,4% zaposlenih radi u području industrije, a velikim udjelom su to žene u tekstilnoj industriji te muškarci u teškoj industriji koje se ubrajaju u jedna od slabije plaćenih zanimanja. Zalska se županija ističe jako visokim udjelom (48%) zaposlenih u industriji, a s druge strane u Pomurskoj je regiji u industriji zaposleno samo 9 % stanovnika. S obzirom na povijesnu važnost poljoprivredne djelatnosti u sve tri istraživane regije, danas je udio poljoprivrednika najveći u Zalskoj županiji (7%), a najmanji u Međimurskoj (5%).

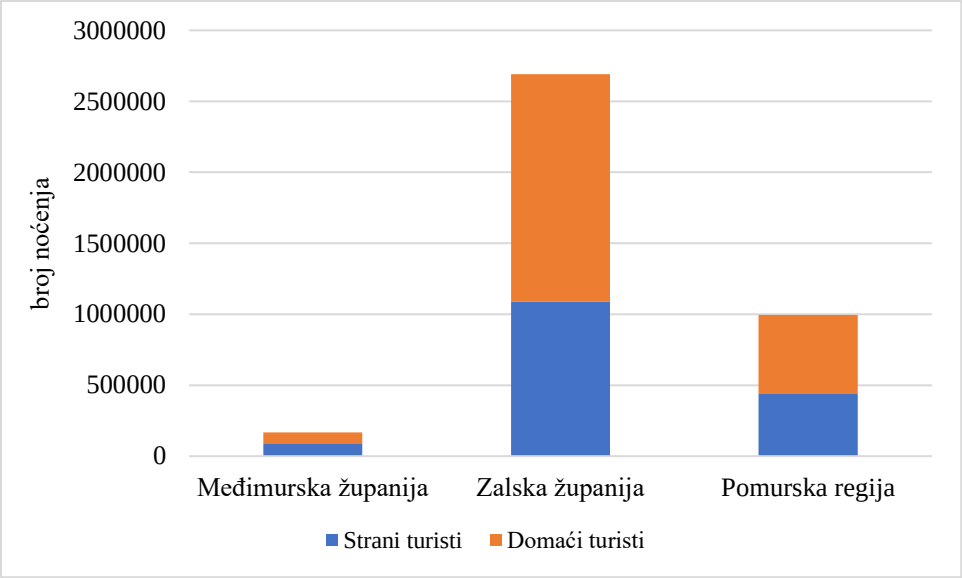
Zamah u posljednjem stoljeću uzima turistička djelatnost koja postaje sve važniji čimbenik u stvaranju bruto domaćeg proizvoda ovih regija. Stanovništvo ovih regija postaje u sve većoj

mjeri svjesno svog turističkog potencijala koje prepoznaju i strani turisti te je ruralni turizam samo jedan od oblika turizma koji se počinje sve intenzivnije razvijati na ovim prostorima. Najviše turističkih dolazaka i noćenja zabilježeno je u Zalskoj županiji zahvaljujući dugoj tradiciji lječilišnog i kupališnog turizam, zatim slijedi Pomurska regija, a najmanje turističkih dolazaka i noćenja bilježi Međimurska županija (Sl.16., Sl.17.). U dolascima dominiraju domaći gosti u sve tri regije, a slična je situacija i kod noćenja, gdje samo u Međimurskoj županiji prevladavaju strani gosti u odnosu na domaće (Sl.16., Sl.17.).

Sl.16. Dolasci stranih i domaćih turista u proučavanim regijama 2017. godine

Izvor: Dolasci i noćenja turista u 2017., Državni zavod za statistiku; Tourist arrivals and tourism nights at accommodation establishments (2000-), Hungarian Central Statistical Office; Prihodi in prenočitve turistov po skupinah nastanitvenih objektov in po državah, statistične regije, Slovenija, letno, Statistični urad Republike Slovenije.

Sl.17. Noćenja stranih i domaćih turista u proučavanim regijama 2017. godine

Izvor: Dolasci i noćenja turista u 2017., Državni zavod za statistiku; Tourist arrivals and tourism nights at accommodation establishments (2000-), Hungarian Central Statistical Office; Prihodi in prenočitve turistov po skupinah nastanitvenih objektov in po državah, statistične regije, Slovenija, letno, Statistični urad Republike Slovenije.

4. Značaj proučavanih regija unutar nacionalnog teritorija

4.1. Međimurje

Međimurska se županija zajedno s Varaždinskom, Koprivničko-križevačkom, Krapinsko-zagorskom, Zagrebačkom županijom te Gradom Zagrebom ubraja u Sjeverozapadnu Hrvatsku. Ova se regija ističe visokom razvijenošću, niskom nezaposlenošću i visokom razinom stranih ulaganja. Prema indeksu konkurentnosti regija zauzima vodeće mjesto u Hrvatskoj, a sama Međimurska županija nalazi se na visokom, četvrtom mjestu. Iako je smještena na samom sjevernom rubu države, za Međimursku županiju njezin strateški geografski položaj nije nedostatak već je jedan od glavnih čimbenika zahvaljujući kojem Županija bilježi gospodarski razvoj. Zahvaljujući dobroj cestovnoj povezanosti sa Zagrebom te udaljenošću manjom od 100 km Međimurska je županija dobro povezana s hrvatskim glavnim gradom. Još je bolja povezanost s dva regionalna centra, Varaždinom i Koprivnicom koji se oba nalaze na udaljenosti manjoj od 50 km. Obje se susjedne županije također ubrajaju među razvijenije hrvatske županije. Čak štoviše, Varaždinska je županija na drugom mjestu prema regionalnom indeksu konkurentnosti dok se Koprivničko-križevačka županija nalazi na osmom mjestu, također u gornjoj polovici uzevši u obzir sve hrvatske županije.

4.2. Zala

Zalska je županija, kao što je već spomenuto, dio mađarske regije Zapadno Podunavlje. Unutar regije županije su različitog stupnja razvoja, a najveća razlika među županijama vidljiva je u ekonomskoj efikasnosti. Prema tom pokazatelju Zalska je županija u najvećem zaostatku za ostalim županijama u regiji gdje predvodi županija Gyor-Moson-Sopron, a slijedi ju županija Vas (Csanadi, 2010). Kada se promatra BDP po stanovniku, ova je regija na visokom drugom mjestu među svim mađarskim regijama, ali su problem velike razlike unutar same regije. Naime, vrijednosti BDP-a kod najrazvijenije županije Gyor-Moson-Sopron su daleko iznad nacionalnog prosjeka dok su vrijednosti za najslabije razvijenu, Zalsku županiju, za 10% ispod državnog prosjeka i čak 18% ispod regionalnog prosjeka (Csanadi, 2010). Takav nedostatan razvoj rezultira slabom konkurentnošću županije na nacionalnoj razini te smanjenjem ili stagnacijom vrijednosti BDP-a čime se zaostatak za ostalim mađarskim županijama, čiji BDP iz godine u godinu raste, samo povećava.

Ova se županija u odnosu na ostatak teritorija Mađarske nalazi na samoj periferiji države. Zbog državnih režima u prošlom stoljeću oslabili su međunarodni prekogranični odnosi i kontakti, a cijela je regija pa tako i Zalska županija postala ovisna o ostalim mađarskim regijama, ponajprije glavnom gradu Budimpešti. Međutim, velika udaljenost od središnje regije i glavnog grada koja približno iznosi 230 km onemogućila je snažnije veze i kontakte u tom smjeru. Od ostalih većih i značajnijih gradova u Mađarskoj poput Pečuha ili Jure (Gyor) Zala je također udaljena više od 150 km. Najbliži grad od veće važnosti je Sambotel, središte susjedne županije Vas (Željezna županija), koji je od Zale udaljen oko 60 km. Zbog toga je Zalska županija ostala ponajviše povezana sa susjednim županijama i regijama, a koje su također kao granične regije slabije razvijene u odnosu na ostatak Mađarske.

4.3. Pomurje

U Pomurskoj regiji, kao i u cijeloj Sloveniji, djeluju zakonitosti modernog demografskog razvoja koje su izraženije na regionalnog razini. Nepovoljan je podatak o kretanju stanovništva u regiji Pomurje gdje, suprotno od nacionalne razine, dolazi do naglog smanjenja broja stanovnika (Malačič, 2016). Takvi negativni demografski procesi utječu u velikoj mjeri na ekonomska i gospodarska zbivanja te se odražavaju na konkurentnost regije na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Kvantitativnom analizom slovenskih statističkih regija na temelju 32 ekonomska, socijalna i okolišna pokazatelja uočene su velike međuregionalne razlike. Promatrajući vrijednosti pokazatelja održivog regionalnog razvoja najlošije rezultate pokazuju Spodnjeposavska i Zasavska statistička regija, a odmah iza njih slijedi Pomurska regija s

izrazito negativno ocijenjenim ekonomskim i socijalnim pokazateljima (Vintar Mally i dr., 2009). Osim toga, u odnosu na ostale slovenske regije, Pomurska regija bilježi najveću stopu iseljavanja stanovništva (Jakoš, 2009). Zbog blizine slovenskog glavnog grada Ljubljane koja je od središta Pomurja udaljena oko 200 km te kilometarski još bližeg centra Maribora udaljenog samo 55 km stanovništvo iseljava u potrazi za zaposlenjem i boljim načinom života. Upravo su u susjednu Podravsku regiju čije je središte Maribor i Središnju Sloveniju sa središtem u Ljubljani zabilježena najveća iseljavanja iz Pomurja u 2017. godini (URL 12). Regija je zbog blizine najviše povezana sa susjednom Podravskom regijom. Međutim, ni Podravska regija ne pokazuje povoljne rezultate u demografskim i gospodarskim analizama. Iako je demografska slika povoljnija u odnosu na Pomurje, Podravska se regija ubraja u najmanje privlačne regije za život u Sloveniji, a u toj se skupini nalazi i proučavana Pomurska regija.

5. Prekogranična suradnja proučavanih regija

Kada se promatra tromeđa Hrvatske, Mađarske i Slovenije zapravo je riječ o procesu ekonomske reintegracije bivših regija povijesne pokrajine Zala. Naime, i Međimurje i veći dio Pomurja odnosno tadašnjih regija Donja Lendava i Perlak u povijesti su bili dio regije Zala. Nakon Drugog svjetskog rata i promjene granica Zalske regije, tadašnja Donja Lendava i Perlak pripali su Sloveniji, a regija Čakovec pripala je Hrvatskoj. Državni režimi u Mađarskoj tijekom druge polovice 20. stoljeća oslabili su prekogranične odnose između stanovnika Zale i susjednih Hrvata i Slovenaca. Tek su se krajem devedesetih godina 20. stoljeća intenzivirale prekogranične veze na županijskoj i mikroregionalnoj razini između tri proučavane regije (Bali, 2008). Kasnije je ulazak Hrvatske u Europsku uniju omogućio jačanje veza i odnosa između Hrvatske i Mađarske te Hrvatske i Slovenije na ovom prekograničnom području, a tome uvelike pomažu i fondovi Europske unije koji novčanim sredstvima potiču prekograničnu suradnju.

Ovo se prekogranično područje smatra jedinstvenim kontaktom tri države u multietničkom smislu. To je jedini primjer hrvatsko-mađarske granice gdje dominiraju hrvatsko-mađarski međuetnički odnosi i veze s obzirom da na ostalim dijelovima uz hrvatsko-mađarsku granicu uglavnom mađarsko-mađarski odnosi određuju suradnju (Bali i dr., 2015). Prema sistemu klasifikacije granica čiji je autor Tamas Hardi, smatra se da je granica Hrvatske i Mađarske na razini međusobne suradnje, a najviša razina integracije još uvijek nije dosegnuta (Bali i dr., 2015). S obzirom na takve međunarodne odnose i povijesne okolnosti na ovom je prostoru osnovano nekoliko euroregija koje su uglavnom bile neuspješne. Jedino je Euroregija Mura-Drava pokazala pozitivne rezultate kroz ciljeve prekogranične suradnje i izgradnje

dobrosusjedskih odnosa između lokalnih dionika i vlasti s obje strane nacionalnih granica na tromeđi Hrvatske, Mađarske i Slovenije (URL 13). U procesu nastanka je i Euroregija Murania kao moguća varijanta razvoja hrvatsko-mađarsko-slovenske granice. Trenutno gradovi Lendava, Letenye i Lenti sudjeluju u suradnji, a po ulasku Hrvatske u Europsku uniju predviđeno je da se u suradnju uključe i hrvatski gradovi (Bali, 2008).

Oblici međunarodne suradnje između tri proučavane regije mijenjali su se kroz povijest i odvijali različitim intenzitetom. Velika prepreka u povijesti su bile nepovoljne prometne veze koje su onemogućavale snažniju mikroregionalnu suradnju. Razvojem autocesta stanje se promijenilo, a mogućnosti za prekograničnu suradnju odmah su se povećale.

Između Hrvatske i Mađarske odnosno Međimurske i Zalske županije od sredine šezdesetih godina 20. stoljeća jačaju prekogranični odnosi i veze koji su lokalno organizirani. Uzduž cijele hrvatsko-mađarske granice upravo su na granici Međimurja i Zale socio-ekonomski uvjeti za razvoj prekogranične suradnje najbolji. Tome u najvećoj mjeri doprinosi autocesta A4 u Hrvatskoj i M7 u Mađarskoj koja se od Budimpešte preko Goričana pruža prema Zagrebu, Rijeci i Veneciji (Bali, Croatian-Hungarian Trans-Border Relationship from State Socialism until Today, with Special Attention to the Euroregions). Na početku su dominirale veze između gradova, a kasnije jačaju međuodnosi vezani uz poljoprivredu čime se i ruralni prostori uključuju u međunarodna zbivanja. Poljoprivredna prekogranična suradnja temeljila se uglavnom na razmjeni dobara (Bali, Croatian-Hungarian Trans-Border Relationship from State Socialism until Today, with Special Attention to the Euroregions). Već se u tom početnom razdoblju suradnje intenzivira bilateralni šoping turizam koji je pogodovao Mađarima zbog kupovine proizvoda koji zbog socijalizma nisu bili dostupni u njihovoj zemlji. Ukidanjem socijalističkog režima u Mađarskoj šoping turizam je oslabio, ali je s druge strane ojačao lječilišni turizam. On je bio prisutan uglavnom u gradovima Nagykanizsi i Čakovcu, a s gradnjom toplica u manjim mjestima ovaj se oblik turizma razvio u velikom obujmu (Bali, 2009). Osim lječilišnog, krajem 20. stoljeća značajan je bio i dentalni turizam zahvaljujući vrlo niskim cijenama dentalnih usluga u Mađarskoj, ali je ovaj oblik turizma oslabio ulaskom Mađarske u Europsku uniju i poskupljenjem navedenih usluga. Krajem stoljeća i osamostaljenjem Hrvatske jačaju ekonomske veze i odnosi koje je oslabilo ratno i poslijeratno stanje u Hrvatskoj. Iako prekogranična suradnja između Hrvatske i Mađarske nije na zavidnom nivou i potrebna su daljnja ulaganja u tom smjeru, ipak je ova suradnja značajnija od suradnje između Slovenije i Mađarske. Slovenija je zahvaljujući svom geografskom položaju

intenzivirala odnose s Italijom i zanemarila odnose s Mađarskom koji nisu u njihovom interesu (Bali, 2009).

Tab.7. Provedeni prekogranični projekti između Međimurske i Zalske županije

Program	Natječaj	Naziv projekta	Nositelj projekta	Oblik prekogranične suradnje
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Prvi poziv za dostavu prijedloga projekata/ First call for proposals	With application for applications	Zala Megyei Fejlesztési Kht	prekogranična suradnja (administracija)
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	Program promicanja ulaganja u pograničnom području	Zala Megyei Fejlesztési Kht., Regionalna razvojna agencija Međimurje REDEA d.o.o	gospodarstvo
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	KLÍMA – DÍSZFA	Pannon Egyetem	gospodarstvo
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	SURADNJA I INOVACIJA za strukovno obrazovanje	Zsigmondy Vilmos és Széchenyi István Szakképző Iskola	edukacija
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	FROM PAST TO FUTURE SI-H-CRO	Občina Velika Polana, Népi Mesterségek Műhelye Egyesület	gospodarstvo
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	InnoMura@ Networking	Molnári Község Önkormányzata	gospodarstvo
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Smanjenje polgeneracijske nezaposlenosti	West Hungary Humán Szolgáltató Közhasznú Társaság	razvoj ljudskih potencijala
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Izrada i primjena tranzitnog zapošljavanja	Nyugat-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ	razvoj ljudskih potencijala
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	KULTUR	Grad Čakovec	turizam (kultura)

INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	The Key for the Interregional Sustainable Energy	REDEA – Regionalna razvojna agencija Međimurje	gospodarstvo (energetika)
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Smanjenje zagađivanja pograničnog područja	Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata	okoliš
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Priprema bioplinskog postrojenja ŐRISZENTPÉTER	Őriszentpéter Város Önkormányzata	gospodarstvo (energetika)
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Hrvatsko-mađarski kamp Prirode	Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata	okoliš
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Izrada projekta hrvatske pogranične ceste	Magyar Közút Kht	promet
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Izrada projekta cestovnog graničnog prijelaza Murakeresztur	Murakeresztúr Község Önkormányzata	promet
PHARE	Izgradnja turističkog on-line sustava u pograničnoj zoni	Izgradnja turističkog on-line sustava u pograničnoj zoni	Zala County, non-profit Development Company, Zalaegerszeg	turizam
PHARE	Mađarsko – hrvatska pogranična gospodarska suradnja	Mađarsko – hrvatska pogranična gospodarska suradnja	Zala County, non-profit Development Company, Zalaegerszeg, REDEA (Međimurski poduzetnički centar)	gospodarstvo

PHARE	Održiva suradnja na planu alternativnih izvora energije	Održiva suradnja na planu alternativnih izvora energije	Zala County, non-profit Development Company, Zalaegerszeg	gospodarstvo (energetika)

Izvor: Izrada autora prema https://medjimurska-zupanija.hr/2013/02/27/predstavljena-zupanijska-baza-eu-projekata/

Prekogranični odnosi između Hrvatske i Slovenije na području Međimurja i Pomurja razlikuju se od spomenutih odnosa između Međimurja i Zale. Uključenost u istu državnu tvorevinu već je u prošlom stoljeću pridonijela prekograničnoj suradnji između Hrvatske i Slovenije, a tome je pridonijela i manja jezična barijera između Hrvata i Slovenaca za razliku od one između Hrvata i Mađara. Slične povijesne okolnosti u zajedničkoj državi kao i pripadanje Mađarskoj u jednom povijesnom periodu zbližile su regije Međimurje i Pomurje u smislu prekogranične suradnje. Izraženi međunarodni odnosi između ove dvije države oslabili su nakon njihovog osamostaljenja, ali su interakcije ponovno ojačale ulaskom Hrvatske u Europsku uniju posebno zbog mogućnosti korištenja fondova Europske unije s ciljem prekogranične suradnje (European Commission, Territorial Cooperation in Europe: a historical perspective). Oblici međunarodne suradnje koji trenutno dominiraju između Međimurja i Pomurja su vezani uz gospodarski razvoj s obje strane granice s posebnim naglaskom na energetiku (Tab.8.) S obzirom da je Pomurje bogato nalazištima prirodnog plina i vruće vode, a slična je situacija i u Međimurju, projekti prekogranične suradnje iz područja energetike vezani su uz promociju korištenja obnovljivih izvora energije. Danas se ove dvije regije sve više povezuju u turističkom smislu sa zajedničkim projektima razvoja turističkih zona, razvojem eko-turizma i cikloturizma.

Tab.8. Provedeni prekogranični projekti između Međimurske županije i Pomurske regije

Program	**Natječaj**	**Naziv projekta**	**Nositelj projekta**	**Oblik prekogranične suradnje**
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	IEE - Intelligent Energy Europe	NIMSEC	Lokalna energetska agencija Pomurje, LEA (Slovenija)	gospodarstvo (energetika)
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Prvi poziv za dostavu prijedloga projekata/ First call for proposals	Development Pact	Regionalna razvojna agencija Mura d.o.o.	gospodarstvo

INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	Jačanje gospodarskih veza Međimurja i Pomurja	Regionalna razvojna agencija Međimurje – REDEA	gospodarstvo
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	Udruživanje u gospodarski klaster bivših i sadašnjih učenika i studenata KŠG Novo Mesto i GŠČ Čakovec	Gospodarska škola Čakovec	gospodarstvo
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	Prekograničnom edukacijom do bržeg razvoja pograničnih krajeva	Pučko otvoreno učilište Čakovec	gospodarstvo
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	E-EMPLOYMENT	Zavod za pospeševanje socialnoekonomskega razvoja "VIHAR" Gornja Radgona, Razvojna agencija Sjever - DAN	razvoj ljudskih potencijala
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	Mlinarski put	Občina Beltinci, Ekološka organizacija Lipa (EOL)	turizam
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	Zajedničko, održivo i kreativno očuvanje romske kulture i baštine	Udruga za sportsku rekreaciju „Sport za sve"/ Međimurje association of Sport recreation "Sport for everybody"	nacionalne manjine
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	/	TURISTIČNE CONE PRLEKIJE IN MEDŽIMURJA / TOURIST ZONES OF PRLEKIJA AND MEĐIMURJE	Občina Razkrižje, Općina Štrigova	turizam
INTERREG IIIA SLO-HU-HR	Drugi poziv za dostavu prijedloga projekata/ Second call for proposals	The Key for the Interregional Sustainable Energy	REDEA – Regionalna razvojna agencija Međimurje	gospodarstvo (energetika)

Izvor: Izrada autora prema https://medjimurska-zupanija.hr/2013/02/27/predstavljena-zupanijska-baza-eu-projekata/

6. Glavni razvojni problemi

Osnovni problem koji koči razvoj sve tri proučavane regije je izražen proces starenja stanovništva te odlazak stručnih i visokoobrazovanih kadrova u regije koje pružaju veće razvojne mogućnosti.

U sferi gospodarstva Međimurske županije glavni problem odnosno slabost izdvojena Razvojnom strategijom Međimurske županije je nepovoljna gospodarska struktura s prevelikim naglaskom na radno-intenzivnu industriju čija je karakteristika zapošljavanje niskokvalificirane i slabije obrazovane radne snage te niska primanja. Također se izdvaja nepovoljna zastupljenost poduzeća s proizvodima visoke dodane vrijednosti te nesklonost lokalnih poduzetnika međusobnoj suradnji i zajedničkim nastupima na međunarodnom tržištu. Zbog nedovoljne promocije međimurskog gospodarstva na nacionalnoj sceni i zainteresiranost mladih za deficitarnim zanimanjima je zabrinjavajuća. Navedenoj gospodarskoj situaciji prijeti odljev stručne i kvalitetne radne snage u područja koje nude veće mogućnosti razvoja i napredovanja u vlastitoj struci. Zbog orijentacije na radno-intenzivnu industriju Županiji prijetnju predstavlja konkurencija drugih regija u susjednim zemljama kao pogodnih investicijskih lokacija.

U području ruralnog razvoja problem predstavlja usitnjenost zemljišta koja onemogućava konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju te suočavanje sa stranim tržištem. Tome ne ide u prilog nedostatak stručnog kadra i niska razina obrazovanja ljudi koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom i ruralnim turizmom. Zbog toga je uvođenje suvremene poljoprivredne tehnologije i novih inovacija otežano, a što je svakako potrebno kako bi se poslovanje prilagodilo standardima Europske unije. Također je prepoznat problem nedovoljno sustavnog pristupa razvoju turizma i slaba prepoznatljivost Međimurske županije kao turističke destinacije (Međimurska županija, Razvojna strategija Međimurske županije do 2020).

Pomurske glavne demografske slabosti su vrlo visoka stopa nezaposlenosti i loš položaj mladih na tržištu rada što rezultira „odljevom mozgova“ i mladih općenito te naglim starenjem stanovništva. Starija populacija koja ostaje u regiji je slabije obrazovana i tehnološki nije prilagođena današnjim društvenim očekivanjima i potrebama. Zbog toga se javlja socijalna isključenost ove ranjive skupine.

I u ovoj regiji prevladava ovisnost o tehnološki slabije zahtjevnoj industriji s niskom produktivnošću rada te preniskom dodanom vrijednošću konačnih proizvoda. Industrija nije u dovoljnoj mjeri izvozno orijentirana te nedostaje visoko tehnoloških izvoznih proizvoda.

Navedeni su problemi uzrokovali zaostajanje ove regije u gospodarskom pogledu za ostalim slovenskim regijama, a posebice je otežana konkurentnost na međunarodnom nivou.

Turizam je jedna od gospodarskih grana koja se u posljednjem stoljeću naglo razvija, ali pritom nedostaje strateškog menadžmenta kao temelja trajnog razvoja. Turistička je ponuda nepovezana, a turistički su potencijali još uvijek slabo valorizirani. Posljedica toga je nejasna i slaba pozicija Pomurja u turističkom razvoju Slovenije i neprepoznatljivost regija na međunarodnoj sceni.

Poljoprivreda je kao važna djelatnost ove regije slabo konkurentna i neproduktivna. Broj poljoprivrednika se stalno smanjuje zbog nezainteresiranosti mlađih naraštaja, a starije se stanovništvo tehnološki ne može prilagoditi visokim standardima i očekivanjima (Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020).

Uloga Zalske županije slabi u regionalnom institucionalnom okviru domaće razvojne politike, a zaostatak za ostalim županijama stalno se povećava. Najveći problem za budući razvoj Županije predstavlja proces starenja populacije i smanjenja broja stanovnika. Najstarije stanovništvo živi uglavnom u ruralnim krajevima koja prevladavaju u ovoj županiji pa se naselja smanjuju i stalno gube stanovništvo. U isto vrijeme mlado i obrazovano stanovništvo zbog loših uvjeta u ruralnim prostorima iseljava u gradove ili druge, razvijenije mađarske županije.

Iako je u posljednjem desetljeću zabilježen gospodarski porast Zalske županije, ona i dalje zaostaje za regionalnim i nacionalnim prosjekom. Županijom dominiraju poduzeća u stranom vlasništvu i gospodarstvo je ovisno o njima dok je udio lokalnih gospodarstvenika sveden na minimum.

Turizam se iz godine u godinu razvija što se ogleda u porastu broja turističkih dolazaka i noćenja, a posebno inozemnih turista. Međutim, Županija je dominantno i u prevelikoj mjeri orijentirana na zdravstveni i kupališni turizam dok mogućnost integracije različitih oblika turizma nije iskorištena. Također, turistička ponuda nije u dovoljnoj mjeri promovirana na nacionalnoj i međunarodnoj razini, a s obzirom na ovisnost o termalnim izvorima u turističke svrhe, Županija nije brendirana kao lječilišna destinacija.

Poljoprivredni potencijali u velikoj mjeri uopće nisu iskorišteni, a proizvodnja je uglavnom usmjerena na izvoz i masovnost. Udio korištenog poljoprivrednog zemljišta kao i veličine zemljišta stalno opada čime se automatski smanjuje konkurentnost Županije na nacionalnom i

međunarodnom tržištu (Županijska skupština Zala, Koncepcija regionalnog razvoja Zalske županije).

6.1.Mjere rješavanja problema

Strategije razvoja za sve tri proučavane regije navode gotove identične prioritete i ciljeve razvoja te mjere kojima je potrebno te ciljeve ostvariti. Osnovni cilj određen strategijama razvoja za istraživane regije je poticanje rasta i razvoja gospodarstva uz povećanje radnih mjesta i prihoda po stanovniku. Kako bi isto bilo realizirano potrebno je stvoriti preduvjete za jačanje konkurentnosti gospodarstva te poticati inovacije i nove tehnologije. Za povećanje konkurentnosti gospodarstva na nacionalnoj i međunarodnoj razini nužna je provedba restrukturiranja s ciljem povećanja zelenog i eko gospodarstva te energetske učinkovitosti. Također, povećanje investicija zahtijeva korjenite organizacijske promjene kako bi regije postale privlačne i domaćim i stranim investitorima (Regionalna razvojna agencija Mura, Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020). Razvoj rastuće kulture inovacija i kreativnosti treba poslužiti kao prilika za komercijalizaciju inovacija i osnivanje novih tvrtki temeljenih na visokim tehnologijama poput ICT, nanotehnologije, energetike, logistike i slično. U Međimurskoj županiji se s tim ciljem predviđa gradnja Poslovnog parka Međimurje, a uz to upotrebu visoke tehnologije promoviraju Tehnološko-inovacijski centar Međimurje i inkubator te MIT – Međimurski IT klaster (Institut za turizam, Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020). U Pomurskoj regiji također djeluje Pomurski tehnološki park dok u Zalskoj županiji nedostaje sličan oblik upotrebe i promocije visoke tehnologije. Veliki naglasak potrebno je staviti na povećanje konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora. Da bi se povećala konkurentnost poljoprivrede potrebno se osloniti na dva smjera razvoja, povećanje efikasnosti proizvođača i prerađivača kako bi se smanjili troškovi te povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda i usluga. Povećanje efikasnosti zahtijeva dobro ciljane investicije u opremu, znanje i infrastrukturu, a povećanje dodane vrijednosti postiže se poboljšanom i primjereno tržišno plasiranom kvalitetom, razvojem regionalnih specijaliteta te registriranom oznakom geografskog porijekla. S obzirom na povećanje konkurencije ulaskom u Europsku uniju potrebno je stalno prilagođavanje novim uvjetima i promjenama kako bi se povećala konkurentnost. Zbog toga je potrebna suradnja između državne razine i lokalne zajednice (Regionalna razvojna agencija Međimurje – REDEA, Strategija ruralnog razvoja Međimurske županije). Osim toga, potrebno je razviti i promovirati turističku ponudu s ciljem pozicioniranja regije kao turističke destinacije. Poželjan turistički razvoj zasniva se na načelima partnerstva, ekološke odgovornosti, inovativnosti i kvalitete. Turistička ponuda mora biti

diversificirana, a destinacije brendirane i promovirane kroz ciljani i Internet marketing (Institut za turizam, Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020).

Za dobrobit stanovništva potrebno je promicati zapošljavanje, obrazovanje i cjeloživotno učenje. S ciljem zadržavanja stanovništva u regiji jedan od zadataka je unaprijediti kvalitetu zdravstvenih usluga i poboljšati kvalitetu života općenito za sve skupine stanovništva, a posebno one u osjetljivom položaju. Da bi isto bilo omogućeno potreban je sustavni razvoj prometne i telekomunikacijske infrastrukture te postizanje veće energetske učinkovitosti. Uz to je potrebno poticati korištenje obnovljivih izvora energije kojih u sve tri proučavane regije ne nedostaje. Bogatstvo geotermalnih izvora u Međimurju, Pomurju i Zali omogućuje stanovništvu ovih regija novi i čisti način dobivanja električne energije kojim ne dolazi do zagađenja i onečišćenja okoliša. Na taj bi se način očuvala i zaštitila priroda i okoliš te dodatno vrednovala zaštićena područja u promatranim regijama.

7. Rasprava

Periferni položaj sve tri proučavane regije u odnosu na matičnu državu različito je valoriziran u smislu gospodarskog napretka i prometne povezanosti. Naime, iako su regije na samom rubu svojih država, u ovom slučaju izolirane prirodnom barijerom – rijekama i jezerima, one su ujedno prvi kontakt s vlastitom zemljom za sve zapadno i srednjoeuropske države. Međutim, u ovom slučaju izrazito povoljan geografski položaj nije iskorišten te su regije Pomurje i Zala jedne od najslabije razvijenih regija unutar matične države prema glavnim gospodarskim pokazateljima, bruto društvenom proizvodu, stopi nezaposlenosti, visini plaće, sektorima zaposlenosti i slično. Tome ne ide u prilog ni loša demografska slika s negativnim kretanjem stanovništva i procesom senilizacije što dodatno koči razvoj regije i povećava zaostatak za ostalim regijama u državi, ali i na međunarodnoj razini. Drugačija je situacija u Međimurju koje je puno bolje iskoristilo potencijal svog geografskog položaja kao granične regije. Naime, „uz primjenu suvremenih inovacija u poljoprivrednoj proizvodnji, s intenzivnim dnevnomigratornim kompleksom radne snage, povratkom emigranata iz Njemačke i ulaganjem u vlastite pogone te brzim razvojem sekundarnih i tercijarnih djelatnosti, Međimurje se danas svrstava u red najproduktivnijih, najnaseljenijih i razmjerno visoko urbaniziranih hrvatskih krajeva“ (Magaš, 2013, 439). Razvoju Međimurja dakako pogoduje blizina glavnog grada Zagreba te njegova laka prometna dostupnost, ali i povezanost s ostalim regionalnim centrima Sjeverozapadne Hrvatske. „Varaždinski i čakovečki prostor, kao i prostor susjedne Koprivnice i Križevaca čine jedinstvenu regiju unutar granica Sjeverozapadne Hrvatske čija koherentnost i međusobna povezanost sve više jačaju“ (Magaš, 2013, 439). „Okupljanje cijele Središnje

Hrvatske ojačano je razvojem njezinih specifičnih funkcija s obzirom na širi zahvat i ulogu grada Zagreba. To se ogleda i u uključivanju međimurskog prostora u život cjeline“ (Roglić, 2006, 128). Osobito postaju važne veze s glavnim središtem Zagrebom i njegovim prometnim povezivanjem i funkcionalnim usklađivanjem što doprinosi jačanju uloge međimurskog kraja u području Sjeverozapadne Hrvatske, ali i šire. Prema tome, Čakovec i Varaždin kao dvojna konurbacija su uspješna industrijska središta čije je industrija dobro uklopljena u „socijalno-ekonomski kompleks Središnje Hrvatske i veze sa zagrebačkim žarištem“ (Roglić, 2006, 54). U slučaju preostale dvije regije proučavanog pograničnog područja situacija je podosta drugačija. Zbog znatno veće udaljenosti do regije jezgre, osobito u slučaju Zalske županije koja je od Budimpešte udaljena više od 200 km, ove su se regije okrenule suradnji sa susjednim regijama. Međutim, i središta susjednih regija, koja su najrazvijenija, od središta Zale udaljena su preko 100 km. Zbog toga je Zala u svojem razvoju uglavnom prepuštena sama sebi, a slična situacija u susjednim regijama ne pogoduje njenom značajnijem razvoju. Kod Pomurske regije nedostatak je njezin rubni geografski položaj te pružanje regije u smjeru sjeverozapad-jugoistok zbog kojeg ona graniči samo s jednom, Podravskom regijom. Za Pomurje je to nedostatak s obzirom da ni Podravska regija ne bilježi osobito povoljne rezultate u razvijenosti i konkurentnosti na razini države. Promatrajući indekse razvijenosti statističkih regija Slovenije (Sl.12.), gotovo cijela Istočna Slovenija bilježi najlošije rezultate, a regije su najlošije rangirane. Takvo zaleđe onemogućuje Pomurskoj regiji značajnije pomake u pozitivnom smjeru u sferi gospodarske razvijenosti i konkurentnosti, ali i u sferi demografskog razvoja. Zanimljivo je promatrati ove tri regije kroz njihov povijesni razvoj i karakteristike prostora. Unatoč sličnim povijesnim okolnostima, pa čak i pripadanju zajedničkoj državnoj tvorevini i jednoj regiji u određenom dijelu svoje prošlosti, zatim sličnim prirodno-geografskim i političkim faktorima navedene su se regije razvijale u različitim smjerovima te različito valorizirale svoje prirodne i društvene potencijale. Iako je demografsko kretanje identično od kraja 20. stoljeća te su isti demografski procesi zahvatili sve tri proučavane regije, a brojčani gospodarski pokazatelji čak su i povoljniji u korist Pomurja i Zale, ipak je Međimurska županija unutar vlastite države najrazvijenija i pokazuje najveći potencijal za daljnji razvoj i sve veću važnost na međunarodnoj razini.

8. Zaključak

Na temelju analize strateških dokumenata proučavanih regija i postojeće literature o sličnoj tematici kao i analizi statističkih podataka provedeno je istraživanje o regionalnim različitostima između Međimurja, Zale i Pomurja. Prethodno su postavljene četiri hipoteze koje

su kasnije u radu bile potvrđene ili je utvrđeno da one ipak ne vrijede. Potvrđeno je da udaljenost od regije jezgre utječe na razvijenost regije na temelju činjenice da je manja udaljenost Međimurja od zagrebačkog prstena uvjetovala veću povezanost s tom regijom i usklađenost u gospodarskom pogledu što je naposljetku dovelo do jače razvijenosti međimurske regije. S obzirom da je udaljenost od regije jezgre u Pomurju i Zali znatno veća ona je rezultirala slabijom razvijenosti navedenih regija. Sljedeća hipoteza koja govori da su granična područja uvijek promatrana u kontekstu nerazvijenosti nije potvrđena s obzirom da se Međimurje kao granična regija smatra izrazito razvijenom regijom u odnosu na ostatak Hrvatske. Povezano s prvom hipotezom, i treća je hipoteza potvrđena, a prema kojoj osovine razvoja u blizini utječu na razvoj same regije. To se opet može obrazložiti snažnom razvijenošću susjednih regija Međimurja koje su zahvaljujući međusobnoj povezanosti i koherentnosti doprinijele razvoju proučavane regije, dok je nedostatak razvijenijih regija u susjedstvu Zale i Pomurja zakočio njihov razvoj. I posljednja hipoteza kojom se slični razvojni resursi ne valoriziraju jednako u sve tri proučavane regije je također potvrđena. Isto je vidljivo u različitoj razvijenosti Međimurske u odnosu na Pomursku i Zalsku regiju iako su njihovi prirodno-geografski, politički i demografski resursi kroz povijesti bili gotovo identični.

Promatrajući apsolutne brojke gospodarskih pokazatelja, Pomurska se regija ističe u odnosu na ostale dvije proučavane regije. Ipak, uzevši u obzir značenje tih pokazatelja unutar matične zemlje, ove su brojke za Pomurje među najnižima u državi dok se Međimurska županije ističe u svom značenju i ulozi unutar vlastite države. Prema tome, može se zaključiti da je Međimurska županija između navedene tri regije u najpovoljnijem položaju što se tiče trenutačne razvijenosti prostora i perspektive za razvoj u budućnosti. Njezinom će razvoju dakako pridonijeti i prekogranična suradnja sa susjednim državama, Mađarskom i Slovenijom, a preostale bi se dvije regije u budućnosti trebale više orijentirati prekograničnoj suradnji kako bi zajedničkim projektima došlo do njihovog značajnijeg razvoja.

9. Literatura

Bali, L., 2008: Međuregionalne organizacije županije Zala u hrvatsko-slovensko-mađarskoj prekograničnoj suradnji, *Podravina* 7 (14), 159-164.

Bali, L., 2009: Croatian-Hungarian Transborder Relationships Through the Example of Euroregional Co-operations, *Podravina* 8 (15), 64-73.

Bali, L., Hegedusne Baranyai, N., Gor, A., Fitos, G., 2015: Mura region EGTC, The Integrated Border Region at the Mura Before Schengen, *Podravina* 14 (27), 80-87.

Borić, I., 2018: Regionalni razvojni dispariteti u Europskoj uniji, *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku 1-2 (1), 91-106.*

Crkvenčić, I., 2001: Certain Socio-Geographic Characteristics of a Croatian-Slovenian Border Region (Along the Čabranka-Kupa Valley), *Acta Geographica Croatica* 35 (1), 97-110.

Csanadi, A., 2010: The Chances of Bringing Zala County into Line with Others Concerning Development Assistance of Enterprises, *Acta Scientiarum Sociolum* 32(1), 5-13.

Cunder, T., 2009: Kmetijstvo v Pomurju danes in jutri, u: *20. Zborovanje slovenskih geografov: Pomurje – trajnostni regionalni razvoj ob reki Muri: zbornik radova* (ur. Kikec, T.), Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, Murska Sobota, 143-155.

Del Bianco, D., 2006: Crossborder Co-operation as a Tool for Trans-national Integration and Conflict Resolution: the Upper Adriatic Euroregional Experiences, *Narodna umjetnost* 43 (1), 75-88.

Dujmović, J., Đanić, A., Rozsas, E., 2013: Mogućnosti korištenja strukturnih fondova Europske unije u svrhu regionalnog razvoja Hrvatske i Mađarske, u: *Pravo-regije-razvoj* (ur. Župan, M., Vinković, M.), Pečuh-Osijek, 67-91.

Friganović, M.A., Živić, D., 1994: Regionalne različitosti i problemi kretanja stanovništva Hrvatske 1948.-1991., *Geografski glasnik* 56 (1), 35-51.

Galosi-Kovacs, B., Haffner, T., 2017: Change in the Institutional System of Regional Development in Hungary, *Ekonomska misao i praksa* 26 (2), 921-938.

Heršak, E., Šimunko, J., 1990: Međimurje – povijest, identitet i seobe, *Migracijske teme* 6(4), 569-591.

Huggins, R., Izushi, H., Prokop, D., Thompson, P., 2014: Regional Competitiveness, Economic Growth and Stages of Development, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci* 32 (2), 255-283.

Jakoš, A., 2009: Demografska slika Pomurja v prostoru in času, u: *20. Zborovanje slovenskih geografov: Pomurje – trajnostni regionalni razvoj ob reki Muri: zbornik radova* (ur. Kikec, T.), Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, Murska Sobota, 201-215.

Josipovič, D., 2009: Romi in Prekmurje: spremembe v etno-demografski strukturi po letu 1991, u: *20. Zborovanje slovenskih geografov: Pomurje – trajnostni regionalni razvoj ob reki Muri:*

zbornik radova (ur. Kikec, T.), Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, Murska Sobota, 227-237.

Klemenčić, M., 2009: Pomurje in regionalna identiteta Prekmurja, u: *20. Zborovanje slovenskih geografov: Pomurje – trajnostni regionalni razvoj ob reki Muri: zbornik radova* (ur. Kikec, T.), Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, Murska Sobota, 8-15.

Koči-Pavlaković, V., Pejnović, D., 2005: Polarization of Regional Economic Development in Croatia: Trends and Challenges in a New Geographic Reality, *Hrvatski geografski glasnik* 67 (2), 5-19.

Koncepcija regionalnog razvoja Zalske županije, Županijska skupština Zala, Zalaegerszeg, 2013.

Kordej-De Villa, Ž., Pejnović, D., 2015: Planska područja Hrvatske u kontekstu regionalne politike, *Hrvatski geografski glasnik* 77 (1), 47-69.

Kušar, S., 2009: Prostorski potenciali Pomurske razvojne regije, u: *20. Zborovanje slovenskih geografov: Pomurje – trajnostni regionalni razvoj ob reki Muri: zbornik radova* (ur. Kikec, T.), Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, Murska Sobota, 303-313.

Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Zadar.

Malačič, J., 2016: Demografija nerazvite regije: depopulacija v Pomurju in starenje prebivalstva, *Anali pazu HD* 2(1), 5-14.

Marković, M., 2003: *Međimurje: stanovništvo i naselja*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.

Marušić, H., 2008: Euroregije i prekogranična suradnja, *Pomorski zbornik* 45 (1), 259-264.

Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020, Institut za turizam, Zagreb, 2016.

Nejašmić, I., Toskić, A., 2015: Starenje stanovništva pograničnih područja Republike Hrvatske, *Acta Geographica Croatica* 40 (1), 1-13.

Ravbar, M., 2000: Regionalni razvoj slovenskih pokrajin, *Geographica Slovenica* 33 (2), 9-81.

Razvojna strategije Međimurske županije do 2020, Međimurska županija, Čakovec, 2014.

Regionalni razvojni program Pomurje 2014-2020, Regionalna razvojna agencija Mura, Murska Sobota, 2015.

Rogić, V., 1963: Geografski koncept regije, *Hrvatski geografski glasnik* 25 (1), 113-122.

Roglić, J., 2006: *Geografske regije Hrvatske i susjednih zemalja: geografske posebnosti i razvojni procesi, sabrana djela, knjiga V.*, Školska knjiga, Zagreb.

Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske, NN 106/2017

Strategija ruralnog razvoja Međimurske županije, Regionalna razvojna agencija Međimurje – REDEA, Čakovec, 2009.

Svržnjak, K., Kantar, S., 2015: Prednosti i nedostaci razvoja ruralnog turizma prekograničnog područja, *Agroeconomia Croatica* 5(1), 58-65.

Šlezak, H., 2013: Uloga Roma u demografskim resursima Međimurske županije, *Sociologija i prostor* 105 (1), 21-43.

Verbič Koprivšek, M., Lorber, L., 2017: Regional Policy in the Easter Slovenia Cohesion Region: Innovative Open Technologies (Smart Specialization), *Podravina* 16 (31), 117-135.

Vintar Mally, K., Rešek, Ž., Trstenjak, K., Budkovič, M., Ban, Ž., Žnidarič, S., 2009: Zagate trajnostnega razvoja v Pomurju, u: *20. Zborovanje slovenskih geografov: Pomurje – trajnostni regionalni razvoj ob reki Muri: zbornik radova* (ur. Kikec, T.), Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, Murska Sobota, 290-302.

Vodeb, K., 2006: Cross-Border Tourism Cooperation of Slovenia and Croatia, *Tourism and Hospitality Management* 12 (2), 199-211.

Vresk, M. 1990: *Grad u regionalnom i urbanom planiranju*, Školska knjiga, Zagreb.

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, NN 147/14

10. Izvori

Bali, L.: Croatian-Hungarian Trans-Border Relationship from State Socialism until Today, with Special Attention to the Euroregions, http://acta.bibl.u-szeged.hu/11569/1/jelenkori_003_001_101-109.pdf (5.8.2018.)

Komunikacija komisije Vijeću Europe i Europskom parlamentu: Poticanje rasta i kohezije u graničnim regijama EU, Europska komisija, Bruxelles, 2017, http://ec.europa.eu/regional_policy/hr/information/publications/communications/2017/boosting-growth-and-cohesion-in-eu-border-regions (30.6.2018.)

Lacko, L.: Regional Policy nad planning in Hungary, https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000077/00000029.pdf (12.8.2018.)

Politike Europske unije: Regionalna politika, Europska komisija, Bruxelles, 2014

https://europa.eu/european-union/topics/regional-policy_hr (3.6.2018.)

Territorial Cooperation in Europe: a historical perspective, European Commission, 2015 http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/information/pdf/brochures/interreg_25years_en.pdf (5.8.2018.)

URL 1 – Međimurska županija – opći podaci, https://medjimurska-zupanija.hr/opci-podaci-mz/ (10.6.2018.)

URL 2 – Državni zavod za statistiku, https://www.dzs.hr/ (17.7.2018.)

URL 3 – Regionalni razvoj, http://regionalni.weebly.com/ (8.6.2018.)

URL 4 – Ministarstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, http://www.mgrt.gov.si/si/ (8.6.2018.)

URL 5 – Razvojni center Murska Sobota, http://www.rcms.si/ (9.6.2018.)

URL 6 – Europska unija i regionalni razvoj, http://regionalni.weebly.com/eu.html (8.6.2018.)

URL 7 – Europska unija – regionalna politika, https://europa.eu/european-union/topics/regional-policy_hr (9.6.2018.)

URL 8 – Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije – indeks razvijenosti, https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112 (11.6.2018.)

URL 9 – Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2013, http://konkurentnost.hr/wp-content/uploads/2018/01/RIK2013_finalno_07072014.pdf (5.8.2018.)

URL 10 – Encyclopaedia Britannica – Zala, https://www.britannica.com/place/Zala (30.7.2018.)

URL 11 – Hungarian Central Statistical Office, https://www.ksh.hu/ (1.8.2018.)

URL 12 – Republika Slovenija – Statistični urad, http://www.stat.si/statweb (16.7.2018.)

URL 13 – Euroregion Mura-Drava, http://cbc.isig.it/euroregion-mura-drava/ (5.8.2018.)

URL 14 – Zala County Government, https://www.interreg-central.eu/Content.Node/RURES/Zala-County-Government-.html (15.8.2018.)

URL 15 – Međimurska županija, https://medjimurska-zupanija.hr/2013/02/27/predstavljena-zupanijska-baza-eu-projekata/ (11.6.2018.)

URL 16 – Uredba europskog parlamenta i Vijeća, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:02003R1059-20180118&from=EN (30.8.2018.)

11. Popis slika i tablica

Sl.1. Prostorni obuhvat istraživanja

Sl.2. Kopnene pogranične regije Europske unije

Sl.3. Geografski položaj i prometna mreža Međimurske županije

Sl.4. Kretanje broja stanovnika Međimurske županije 1857.-2011. godine

Sl.5. Dobno-spolna struktura stanovnika Međimurske županije 2011. godine

Sl.6. Geografski položaj i prometna mreža Zalske županije

Sl.7. Kretanje broja stanovnika u Zalskoj županiji 1980.-2011. godine

Sl.8. Dobno-spolna stuktura stanovnika Zale 2011. godine

Sl.9. Geografski položaj i prometna mreža Pomurske regije

Sl.10. Kretanje broja stanovnika regije Pomurje u razdoblju 1953.-2010. godine

Sl.11. Dobno-spolna struktura stanovnika regije Pomurje 2017. godine

Sl.12. Indeksi razvijenosti po statističkim regijama Slovenije na početku 21. stoljeća

Sl.13. Dobno-spolna struktura Međimurske županije 2011. godine

Sl.14. Dobno-spolna struktura Zalske županije 2011. godine

Sl.15. Dobno-spolna struktura Pomurske regije 2010. godine

Sl.16. Dolasci stranih i domaćih turista u proučavanim regijama 2017. godine

Sl.17. Noćenja stranih i domaćih turista u proučavanim regijama 2017. godine

Tab.1. BDP po stanovniku (u EUR) po županijama Republike Hrvatske 2015. godine

Tab.2. Model regionalnog indeksa konkurentnosti

Tab.3. BDP po stanovniku u županijama i regijama Republike Mađarske 2016. godine

Tab.4. BDP po stanovniku (u EUR) po statističkim regijama Republike Slovenije 2016. godine

Tab.5. Odabrani demografski pokazatelji u proučavanim regijama

Tab.6. Odabrani ekonomski pokazatelji u proučavanim regijama

Tab.7. Provedeni prekogranični projekti između Međimurske i Zalske županije

Tab.8. Provedeni prekogranični projekti između Međimurske županije i Pomurske regije